

วารสารพุทธรัตโนบล
(Journal of Buddha Rattanobol)
ISSN: 3057-1863 (Online)

ปีที่ 1 ฉบับที่ 6 (พฤศจิกายน - ธันวาคม) 2568
Vol.1 No.6 (November - December) 2025

โดย

วัดวารินทราราม เลขที่ 85 ถนนทหาร ตำบลวารินชำราบ
อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

วารสารพุทธรัตโนบล

(Journal of Buddha Rattanobol)

ISSN: 3057-1863 (Online)

ปีที่ 1 ฉบับที่ 6 (พฤศจิกายน - ธันวาคม) 2568

Vol.1 No.6 (November - December) 2025

เจ้าของ วัตวารินทราราม เลขที่ 85 ถนนทหาร ตำบลวารินชำราบ
อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

ที่ปรึกษา

พระพรหมวชิโรดม, ดร. เจ้าคณะภาค 10 เจ้าอาวาสวัดโมลีโลกยารามราชวรวิหาร รอง
แม่กองบาลีสนามหลวง

พระเทพปวรเมธี, รองศาสตราจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระเมธีวัชรบัณฑิต, ศาสตราจารย์ ดร. วิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บรรณาธิการบริหาร

พระศรีรัตโนบล, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เจ้าอาวาสวัดวารินทราราม มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

ดร.อุทัย วรเมธีศรีสกุล สถาบันพัฒนานวัตกรรมการ

กองบรรณาธิการ

- รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- รองศาสตราจารย์ ดร.รัตนะ ปัญญาภา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
- รองศาสตราจารย์ ดร.จักรพรรณ วงศ์พรพวิณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หอมหวล บัวระภา มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประยูร ป้อมสุวรรณ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

- 6.ดร.มนตรี วีระธรรมพิพัฒน์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
- 7.ดร.สงวน หล้าโพนทัน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- 8.ดร.ชาญ มายอด มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
- 9.ดร.พรหมพิสิฐ พันธุ์จันทร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
- 10.ดร.มณูญ สอนโพนงาม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

วัตถุประสงค์และขอบเขต

มีวัตถุประสงค์และขอบเขตของวารสาร เพื่อเผยแพร่บทความวิจัย และบทความวิชาการ แก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิตและนักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ด้านศาสนา ปรัชญา ศิลปะ ประเพณีและวัฒนธรรม เชิงประยุกต์พุทธนวัตกรรมการศาสตร์สมัยใหม่ รวมทั้งสหวิทยาการด้าน มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เชิงพุทธ

สาขาที่รับตีพิมพ์ ศาสนา ปรัชญา ศิลปะ ประเพณีและวัฒนธรรม เชิงประยุกต์พุทธนวัตกรรมการ ศาสตร์สมัยใหม่ รวมทั้งสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เชิง พุทธ

กำหนดตีพิมพ์ วารสารกำหนดตีพิมพ์เผยแพร่ปีละ 6 ฉบับ
ฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์)
ฉบับที่ 2 (มีนาคม-เมษายน)
ฉบับที่ 3 (พฤษภาคม-มิถุนายน)
ฉบับที่ 4 (กรกฎาคม-สิงหาคม)
ฉบับที่ 5 (กันยายน-ตุลาคม)
ฉบับที่ 6 (พฤศจิกายน-ธันวาคม)

ผู้จัดการ/ฝ่ายประสานงาน:

พระอภิชาติ กิตติวราญาโณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานกองบรรณาธิการ วัดวารินทราราม เลขที่ 85 ถนนทหาร ตำบลวารินชำราบ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

วันที่ตีพิมพ์เผยแพร่: มกราคม 2568

หมายเหตุ: ข้อเขียนหรือบทความใด ๆ ที่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารนี้ถือเป็น ความคิดเห็น ส่วนตัวของผู้นิพนธ์บทความ กองบรรณาธิการไม่ จำเป็นต้องเห็นด้วย และไม่มีข้อ ผูกพันโดยประการทั้งปวง

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้ให้ความสำคัญกับการเผยแพร่ผลงานวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา และวัฒนธรรม ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ รวมถึงการบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ โดยเปิดโอกาสให้ผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิจัย นิสิต นักศึกษา และบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาทุกระดับ ตลอดจนนักวิชาการจากองค์กรภาครัฐ เอกชน และนักวิชาการอิสระ ได้นำเสนอผลงานเชิงทฤษฎีและองค์ความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติงานจริง อันสามารถนำไปสู่การพัฒนาในหลากหลายมิติ

วารสารพุทธรัตโนบล ฉบับปัจจุบันเป็นปีที่ 1 ฉบับที่ 6 โดยประกอบด้วยบทความวิชาการจำนวน 4 บทความ ได้แก่ 1) บทบาทของพระพุทธศาสนาในการสร้างสังคมสุขภาวะ (2) อิทธิพลของพุทธศาสนาในงานวรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัย (3) ศาสนากับการสร้างความเป็นไทยในโลกสมัยใหม่ (4) พุทธศาสนาและจิตวิทยาสังคมไทยในยุคปฏิวัติดิจิทัล

ทางกองบรรณาธิการขออนุโมทนาขอบขอบคุณผู้สนับสนุนบทความทุกท่าน รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนางานวิชาการให้มีคุณภาพและมาตรฐาน ทั้งนี้วารสารยังมุ่งหวังให้เนื้อหาที่ตีพิมพ์สามารถนำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ในระดับชาติและนานาชาติ

กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผู้อ่านจะได้รับความรู้จากบทความวิชาการที่นำเสนอ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งในเชิงวิชาการและการดำเนินชีวิตต่อไป

ดร.อุทัย วรเมธีศรีสกุล

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

สารบัญ I Contents

ลำดับที่	บทความ	หน้า
บทความวิจัย		
1	บทบาทของพระพุทธศาสนาในการสร้างสังคมสุขภาวะ พระครูปฏิภาณธรรมากรณ์	1
2	อิทธิพลของพุทธศาสนาในงานวรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัย นางสาวเกษดา ทองเทพไพโรจน์	12
3	ศาสนากับการสร้างความเป็นไทยในโลกสมัยใหม่ พระมหาธนา วรณสมบุรณ์	21
4	พุทธศาสนาและจิตวิทยาสังคมไทยในยุคปฏิวัติดิจิทัล พระอัครวุธ ปญญาวโร	31

บทบาทของพระพุทธศาสนาในการสร้างสังคมสุขภาวะ The Role of Buddhism in Building a Healthy Society

พระครูปฏิญาณธรรมมารณ์
Phrakru Patiphanthammaphon
โรงเรียนวัดนาเยิววิทยา
Wat Nayia Witthaya School

*Corresponding Author E-mail: Email:sujindaphoooo@gmail.com

Received: 26 September 2025; Revised: 16 November 2025; Accepted: 23 November 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้เสนอองค์ความรู้ใหม่ใน ซึ่งอธิบายบทบาทของ พระพุทธศาสนาในฐานะกลไกเชิงคุณค่าที่มีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อนสุขภาวะในระดับปัจเจก ชุมชน และโครงสร้างสังคมโดยรวม กรอบแนวคิดหลักนี้ตั้งอยู่บนหลักธรรมสำคัญใน พระพุทธศาสนา ได้แก่ ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) และอริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งช่วยพัฒนาสุขภาวะภายใน (Inner Well-being) ของบุคคลให้กลายเป็นพลังในการร่วมสร้างสังคมสุขภาวะอย่างมั่นคงและยั่งยืน ประกอบด้วยสุขภาวะ 5 มิติ ได้แก่ กายภาพ จิตใจ สังคม ปัญญา และจิตวิญญาณ โดยแต่ละมิติสัมพันธ์กับหลักธรรมที่ต่างกัันและก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ชัดเจนต่อการดำรงชีวิต เช่น การละเว้นอบายมุขส่งเสริมสุขภาวะทางกาย การเจริญสติสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ หรือหลักอปริหานิยธรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกื้อกูล ในระดับโครงสร้าง โมเดลนี้อธิบายกลไกขับเคลื่อนผ่านสถาบันพระพุทธศาสนา ได้แก่ วัด โรงเรียนพระปริยัติธรรม และเครือข่ายพระนักพัฒนา ซึ่งสามารถเป็นพื้นที่กลางทางวัฒนธรรมที่สนับสนุนการเรียนรู้ พื้นฟูจิตใจ และส่งเสริมสุขภาวะในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ยังเปิดกว้างต่อการบูรณาการกับแนวคิดการพัฒนาสมัยใหม่ เช่น เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) และกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ซึ่งช่วยขยายผลจากระดับจิตสำนึกสู่การออกนโยบายสาธารณะที่ขับเคลื่อนสุขภาวะในทุกระดับ สารสำคัญขององค์ความรู้ใหม่นี้ คือ การยกระดับบทบาทของพระพุทธศาสนาให้เป็นระบบความรู้ที่สามารถสร้างพลวัตของสุขภาวะได้อย่างสอดคล้องกับบริบทสังคมไทยยุคใหม่ โดยเชื่อมโยงคุณค่าภายในสู่การพัฒนาโครงสร้างที่ยั่งยืนและมีส่วนร่วม

คำสำคัญ: บทบาท, พระพุทธศาสนา, การสร้างสังคมสุขภาวะ

Abstract

This academic article presents a new body of knowledge that elucidates the role of Buddhism as a value-based mechanism influencing the advancement of well-being at the individual, community, and structural levels of society. The central conceptual framework is grounded in core Buddhist teachings, namely the *Threefold Training* (Sīla – morality, Samādhi – concentration, Paññā – wisdom) and the *Noble Eightfold Path*. These principles foster inner well-being and serve as a transformative force in cultivating a sustainable and resilient “Well-being Society.”

The model identifies five interrelated dimensions of well-being—physical, mental, social, intellectual, and spiritual—each linked to specific Buddhist doctrines that produce tangible impacts on daily life. For example, refraining from harmful behaviors promotes physical health; mindfulness practice enhances emotional stability; and the principles of *Aparihāniya-dhamma* foster supportive social relationships.

At the structural level, this model highlights the role of Buddhist institutions—including temples, monastic schools, and networks of socially engaged monks—as key cultural spaces that facilitate learning, spiritual renewal, and community well-being. These institutions are presented not merely as religious entities but as platforms capable of integrating with contemporary development paradigms such as the Sustainable Development Goals (SDGs) and participatory public engagement. This integration enables a dynamic expansion of well-being—scaling from individual consciousness to public policy initiatives that drive systemic change.

The core contribution of this new knowledge lies in elevating Buddhism from a religious tradition to a knowledge system capable of generating well-being dynamics aligned with the context of modern Thai society. It offers a bridge between inner values and structural development, aiming for a participatory and sustainable future.

Keywords: Role, Buddhism, Well-being Society

บทนำ

พระ พุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาอย่างยาวนาน ได้แสดงบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางของค่านิยมทางสังคม วิถีชีวิต และระบบศีลธรรมของประชาชนไทยอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะในประเด็นด้านสุขภาวะ ซึ่งหมายถึงความสมบูรณ์ทั้งทางกาย จิต สังคม และปัญญา พระ พุทธศาสนาได้เสนอแนวทางการดำเนินชีวิตอย่างมีสติและปัญญา ภายใต้กรอบของศีล สมาธิ และปัญญา อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน (พุลศักดิ์ หอมสมบัติ และคณะ, 2568) พระธรรมคำสอนดังกล่าวจึงไม่เพียงแต่ช่วยสร้างความสงบภายในตน แต่ยังนำไปสู่การสร้างสันติภาพในระดับสังคม โดยมีกลไกผ่านกิจกรรมศาสนา สถาบันวัด และการศึกษาธรรมะที่แฝงอยู่ในระบบชุมชน

อย่างไรก็ตาม ในบริบทของสังคมไทยยุคใหม่ ซึ่งกำลังเผชิญกับความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว ปรากฏการณ์ของปัญหาสุขภาพจิต การขาดหลักยึดในชีวิต และความสัมพันธ์ที่เปราะบางในระดับครอบครัวและชุมชน กำลังกลายเป็นปัญหาเชิงสถานการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาวะโดยรวมของสังคม (พระครูอุดมวิฑูริคุณ และคณะ, 2568) ประเด็นเหล่านี้สะท้อนถึงความจำเป็นในการทบทวนและส่งเสริมบทบาทของพระ พุทธศาสนาให้มีพลังในการบำบัดฟื้นฟู และเสริมสร้างสุขภาวะทั้งในเชิงปัจเจกและสังคมอย่างเป็นรูปธรรม (วันชัย ชูศรีสุข และธนรัฐ สะอาดเอี่ยม, 2565) โดยเฉพาะในกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยเรื้อรัง และชุมชนชายขอบ ซึ่งต้องการการดูแลแบบองค์รวม

จากบริบทดังกล่าว บทความนี้จึงมีจุดมุ่งหมายในการศึกษาและวิเคราะห์บทบาทของ พระพุทธศาสนา ในการเสริมสร้างสุขภาวะในมิติที่หลากหลาย อาทิ สุขภาพจิต ปัญญาสาธารณะ ความสัมพันธ์ทางสังคม และการพึ่งพาตนเองอย่างพอเพียง โดยอาศัยกรอบแนวคิดจากหลักพุทธธรรม อาทิ ไตรสิกขาและอริยมรรค

รวมถึงการพิจารณาไกลเชิงโครงสร้าง เช่น วัด โรงเรียน และเครือข่ายพระนักพัฒนา ทั้งนี้เพื่อเสนอนโยบายหรือแนวทางการใช้ พระพุทธศาสนาเป็นฐานในการพัฒนาสังคมสุขภาวะอย่างยั่งยืน

ความหมายของบทบาท

คำว่า บทบาท (Role) ในบริบททางสังคมและการศึกษา หมายถึง พฤติกรรมหรือหน้าที่ที่บุคคลกระทำตามความคาดหวังของสังคมหรือระบบที่ตนสังกัดอยู่ ซึ่งรวมถึงทั้งบทบาทที่ถูกกำหนดไว้ตามโครงสร้างทางสังคม เช่น บทบาทของครู นักเรียน ผู้นำทางศาสนา และบทบาทที่เกิดจากพลวัตหรือการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและบริบททางสังคม เช่น บทบาทของ AI ในการเรียนรู้ หรือบทบาทของพลเมืองในสื่อดิจิทัล

พระมหาอำพล ธนปญโญ และคณะ (2568) ระบุว่าบทบาทของสถานศึกษาในยุค Next Normal เปรียบเสมือน "พื้นที่ทางสังคม" ที่ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียน เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความคาดหวังของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ อธิป เกตุสิริ และคณะ (2568) ระบุว่าบทบาทของเทคโนโลยี AI มีส่วนช่วยในการจัดการเรียนรู้เฉพาะบุคคลและเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ ซึ่งสะท้อนถึงบทบาทใหม่ของครูในฐานะผู้ดูแลและนักรออกแบบการเรียนรู้มากกว่าผู้สอนแบบเดิม

พระครูสังฆรักษ์อริวัฒน์ อธิวฑฒโน (2568) ศึกษาบทบาทของพรรคการเมืองในอนาคต พบว่าองค์ความรู้จากอดีตสามารถนำมาสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ บทบาทจึงเป็นการสะท้อนต่อความต่อเนื่องและเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง น้ำผึ้ง พลัฒนิล และคณะ (2568) กล่าวถึงบทบาทของการเล่าเรื่องในสื่อวัฒนธรรม เช่น ซีรีส์เกาหลี ว่าเป็นการสะท้อนแนวคิดทางการเมืองและสังคม ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้และการวิเคราะห์ของประชาชน และ พระครูสังฆรักษ์ศวีร์ ปมุตโต (2568) ได้ศึกษาบทบาทของเครือข่ายสังคมออนไลน์ในยุคดิจิทัลว่า เป็นกลไกที่เปลี่ยนบทบาทของประชาชนจากผู้รับสารเป็นผู้กำหนดวาทกรรมในพื้นที่สาธารณะ

สรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง หน้าที่หรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากความคาดหวังทางสังคม และเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย เช่น บทบาทของครูในยุคดิจิทัล บทบาทของพรรคการเมือง หรือบทบาทของสื่อในการสร้างความตระหนักรู้ของประชาชน การตีความบทบาทจึงต้องสัมพันธ์กับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

ความสำคัญของบทบาท

ในบริบททางวิชาการ คำว่า บทบาท (Role) ไม่เพียงแต่สะท้อนหน้าที่ที่บุคคลหรือองค์กรต้องปฏิบัติเท่านั้น แต่ยังมีค่าในแง่ของการกำหนดทิศทาง พฤติกรรม และความคาดหวังจากสังคมต่อบุคคลหรือหน่วยงานหนึ่งๆ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อความมีประสิทธิภาพของระบบทางสังคม การศึกษา หรือองค์กรต่างๆ การเข้าใจและตระหนักถึงบทบาทอย่างลึกซึ้งจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาและปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

พระมหาอำพล ธนปญโญ และคณะ (2568) ระบุว่าความสำคัญของบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในยุค Next Normal คือการเป็นผู้นำที่สามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงด้วยวิสัยทัศน์และนวัตกรรม ซึ่งจะนำพาสถานศึกษาให้รอดพ้นจากวิกฤตและตอบสนองต่อความคาดหวังของผู้เรียนได้ อธิป เกตุสิริ และคณะ (2568) กล่าวถึงความสำคัญของบทบาทครูในยุค AI ว่า ครูต้องเปลี่ยนจากผู้ถ่ายทอดความรู้มาเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้เฉพาะบุคคล โดยใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือช่วยในการจัดการความรู้ ซึ่งทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพ

พระครูสังฆรักษ์อริวัฒน์ อธิวัฒน์ (2568) ชี้ให้เห็นถึงบทบาทที่สำคัญของพรรคการเมืองไทยในการเป็นตัวกลางในการส่งผ่านเจตจำนงของประชาชนสู่การบริหารประเทศ หากบทบาทนี้อ่อนแอจะส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมืองและความเชื่อมั่นของสังคม น้ำผึ้ง พลัฒิก และคณะ (2568) ชี้ว่าบทบาทของสื่อมวลชนในงานเล่าเรื่อง เช่น ซีรีส์ หรือภาพยนตร์ มีความสำคัญในฐานะตัวกลางในการสะท้อนและตีความประเด็นทางสังคม ทำให้ผู้ชมสามารถรับรู้ เข้าใจ และวิพากษ์วัฒนธรรมร่วมสมัยได้ พระครูสังฆรักษ์ศวีร์ ปมุตโต (2568) กล่าวถึงความสำคัญของบทบาทของประชาชนในยุคดิจิทัลว่า การมีปฏิสัมพันธ์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์เป็นช่องทางใหม่ในการกำหนดนโยบายสาธารณะ เป็นการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมที่เป็นรูปธรรม

สรุปได้ว่า บทบาทที่มีความสำคัญในฐานะกลไกที่ขับเคลื่อนพฤติกรรมของบุคคลและองค์กรตามความคาดหวังของสังคม ทั้งในด้านการศึกษา การเมือง และวัฒนธรรม บทบาทที่ชัดเจนจะช่วยให้เกิดประสิทธิภาพ ความรับผิดชอบ และความต่อเนื่องของการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในยุคที่บริบททางเทคโนโลยีและสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ความหมายของพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา (Buddhism) คือระบบความเชื่อและหลักธรรมทางศาสนาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้และเผยแผ่ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชีวิตมนุษย์ให้พ้นจากทุกข์ทั้งปวง พระพุทธศาสนาจึงมิได้เป็นเพียงศาสนาในเชิงพิธีกรรม หากแต่เป็นระบบแนวคิดและการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของปัญญา เมตตา และการพึ่งตนเอง โดยมีหลักไตรสิกขา และ อริยมรรคมีองค์ 8 เป็นแกนกลางในการปฏิบัติ

พระมหาชันทอง ถาวโร และ ศุภกาญจน์ ชยาพัฒน์ (2568) ระบุว่า พระพุทธศาสนาเป็นระบบความคิดที่มุ่งเน้นการบรรลุผลสูงสุดของชีวิต คือ นิพพาน อันเกิดจากการดับทุกข์ ไม่ใช่เพียงศาสนาสำหรับความเชื่อแต่เป็นศาสตร์แห่งจิตที่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยตนเอง ซึ่งสะท้อนลักษณะ อกาลิโก (ไม่จำกัดด้วยกาลเวลา) พระมหาณรงค์ชัย กิตติโก และคณะ (2568) เน้นว่า พระพุทธศาสนาเป็นหลักแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยผ่าน สติ และ สมาธิ เป็นเครื่องมือหลักในการสร้างความสงบ ความรู้เท่าทัน และนำสู่การตื่นรู้ในตนเอง ณรงค์ ปัดแก้ว (2568) ชี้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นทั้งวิทยาศาสตร์เชิงจิตวิญญาณและหลักจริยธรรมทางสังคมที่สอดคล้องกับแนวคิดด้านสุขภาวะ ด้วยการเชื่อมโยงระหว่างสุขภาพกาย ใจ และจิตวิญญาณ

บรรพตฐ์ เต็มไชย คงสุภรณ์ แพงทรัพย์ และ แสง นิลนามะ (2568) กล่าวว่า พระพุทธศาสนาเถรวาทในไทยได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญของความมั่นคงทางจิตใจ สะท้อนผ่านการบูชาพระเครื่อง ไม่ใช่เพียงเครื่องราง แต่เป็นตัวแทนของคุณธรรมและศรัทธา พระกิตติพงษ์ นางเมาะ พระนพดล ปันมะ และพระชัยนันท สี่แก้ว (2568) เสนอว่า พระพุทธศาสนาในบริบทดิจิทัลยังสามารถประยุกต์เป็นนวัตกรรมการเรียนรู้โดยไม่สูญเสียแก่นแท้ของหลักธรรม จึงควรบูรณาการเข้ากับเทคโนโลยีเพื่อการเผยแผ่อย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาในเชิงวิชาการคือระบบแห่งปัญญาและการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ ผ่านกระบวนการรู้ตน พึ่งตน และพัฒนาตนสู่ความเป็นมนุษย์สมบูรณ์ โดยเน้นคุณค่าทางจิตวิญญาณและจริยธรรม การตีความของนักวิชาการไทยร่วมสมัยแสดงให้เห็นถึงการประยุกต์หลักธรรมให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน ทั้งในระดับบุคคลและสังคม

ความสำคัญของพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นระบบจริยธรรมและแนวทางการดำรงชีวิตที่มีผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม และจิตวิญญาณของมนุษย์อย่างลึกซึ้ง ความสำคัญของ พระพุทธศาสนาในบริบททางสังคมไทยและระดับโลกไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในเชิงศาสนกิจหรือความเชื่อเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการพัฒนาศักยภาพ ภายในของมนุษย์ การปลูกฝังคุณธรรม และการสร้างสันติสุขในระดับปัจเจกและสังคม

แนวคิดของนักวิชาการไทยหลายท่าน ดังนี้

พระมหาณรงค์ชัย กิตติโณ และคณะ (2568)ชี้ให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการพัฒนา จิตใจและศีลธรรมของเยาวชน โดยการส่งเสริมหลักอริยธรรมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย ช่วยสร้างความ รับผิดชอบต่อนตนเองและสังคมอย่างยั่งยืน พระมหาชันทอง ถาวโร และ ศุภกาญจน์ ชยาพัฒน์ (2568) เสนอว่า พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางจิตวิญญาณของสังคมไทย ทำหน้าที่ปลูกฝังโลกทัศน์เรื่อง “ทุกข์” และ แนวทางการดับทุกข์ ทำให้ผู้คนสามารถเผชิญกับวิกฤติชีวิตอย่างมีสติและปัญญา พระกิติพงษ์ นางเมาะ และ คณะ (2568) ย้ำว่า พระพุทธศาสนายังสามารถทำหน้าที่ใน ยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการบูรณา การหลักธรรมเข้ากับนวัตกรรมการเรียนรู้ ช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน บรรพตฐ์ เต็ม ไชย และคณะ (2568) วิเคราะห์ว่า พระพุทธศาสนาเถรวาทมีบทบาทสำคัญในวัฒนธรรมความเชื่อของไทย โดยเฉพาะผ่านวัดอุ้มผาง ซึ่งสะท้อนถึงความพยายามของผู้คนในการเชื่อมโยงคุณธรรมเข้ากับการดำรงชีวิต ณรงค์ ปัดแก้ว (2568) ระบุว่า พระพุทธศาสนาไม่เพียงแต่ส่งผลต่อจิตใจ หากยังมีส่วนในการส่งเสริมสุขภาพ ของมนุษย์ในทุกมิติ ทั้งกาย ใจ และสังคม ผ่านหลักคำสอนที่สามารถประยุกต์ใช้ได้กับวิถีชีวิตยุคใหม่

สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาในเชิงวิชาการมีบทบาทสำคัญทั้งในมิติส่วนบุคคลและสังคม โดยทำหน้าที่ เป็นหลักในการพัฒนาจิตใจ เสริมสร้างจริยธรรม และบูรณาการเข้าสู่การศึกษายุคใหม่ นักวิชาการไทยร่วม สมัยเห็นตรงกันว่า พระพุทธศาสนาไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในแง่พิธีกรรม หากแต่เป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริม ความสุข ความมั่นคงทางจิตใจ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ความหมายของการสร้างสังคมสุขภาวะ

การสร้างสังคมสุขภาวะ คือกระบวนการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในมิติต่าง ๆ อย่างองค์รวม ครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กรภาครัฐ เอกชน ศาสนา และประชาสังคม เพื่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างสมดุล ปลอดภัย และมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ กระบวนการนี้ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการลดปัญหาสุขภาพ หากแต่เน้น การเสริมสร้างศักยภาพของบุคคลและชุมชนในการกำหนดชีวิตของตนเอง และมีส่วนร่วมในการจัดการ ทรัพยากรเพื่อพัฒนาความยั่งยืนในทุกมิติ

เตชภณ ทองเต็ม และคณะ (2568) ชี้ให้เห็นว่า การสร้างสุขภาวะ ไม่ใช่เพียงการบำบัดหรือดูแลรักษา แต่คือการสร้างพลังชีวิตผ่านศรัทธาและวัฒนธรรมชุมชน โดยเฉพาะบทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางของ สังคมที่ช่วยฟื้นฟูความสัมพันธ์และคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน ภัสชา รัตนอาภา (2568) เน้นถึงการพัฒนาอารมณ ผ่านหลักสมานที่ช่วยสร้างความสมดุลทางจิตใจ ซึ่งเป็นฐานรากของการพัฒนาสังคมสุขภาวะ โดยเฉพาะใน ระดับบุคคลที่ส่งผลต่อภาพรวมของชุมชน ณัฐชน พงศ์เจียรวรรณ และ ปริญญา พันธุ์สุข (2568) ได้กล่าวถึง แนวคิด ตำบลสุขภาวะ ซึ่งเน้นการบูรณาการแผนชุมชนสู่การพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง เพื่อเปลี่ยนผ่านจากนโยบายสู่การปฏิบัติที่แท้จริง พระมหารัชชานนท์ ธีรปัญญา และคณะ (2568) มองว่า การ

สร้างสุขภาวะวิถีพุทธเป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของคนต่างวัยในชุมชน โดยส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันข้ามรุ่นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี นิติพล ธาระรูป และ ณัฐวดี ลิ้มเลิศเจริญวณิช (2568) เสนอแนวคิดสุขภาวะในมิติของเศรษฐกิจชุมชน โดยมองว่า "สุขภาวะ" มิใช่เพียงสุขภาพ แต่หมายรวมถึงอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และศักยภาพในการพึ่งตนเองผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่ม

สรุปได้ว่า การสร้างสังคมสุขภาวะคือกระบวนการแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงสุขภาพกาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดวิถีชีวิตและการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ความเข้าใจที่ลึกซึ้งในบริบทของไทยนั้นต้องครอบคลุมการผสมผสานองค์ความรู้จากศาสนา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และชุมชน ซึ่งเป็นฐานในการขับเคลื่อนนโยบายด้านสุขภาวะของประเทศ

องค์ประกอบหลักของการสร้างสังคมสุขภาวะ มีดังนี้

1. สุขภาวะทางกาย (Physical Well-being) คือการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค และการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ เช่น การเข้าถึงบริการสาธารณสุข อาหารปลอดภัย และสิ่งแวดล้อมที่สะอาด พัทธธาดา ยาประเสริฐ (2568) เน้นว่าการจัดการความเครียดในนักศึกษาต้องควบคู่กับการฝึกสมาธิและกิจกรรมที่ส่งเสริมความยืดหยุ่นทางจิตใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานของสุขภาพทางกายและใจ

2. สุขภาวะทางจิตใจ (Mental Well-being) คือภาวะที่บุคคลมีความมั่นคงทางอารมณ์ รู้เท่าทันตนเอง มีสติสัมปชัญญะ และสามารถจัดการกับปัญหาในชีวิตได้ ภัสชา รัตนอาภา (2568) ระบุว่าหลักสมาธิในพระ พุทธศาสนาเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้เกิดจิตใจที่แจ่มใส และเป็นฐานของการดำรงชีวิตที่มีความสุขและสงบ

3. สุขภาวะทางสังคม (Social Well-being) หมายถึงการที่บุคคลสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีเครือข่ายทางสังคม และมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ ณัฐชน พงศ์ธีรบรรณ และ ปริญญา พันธุ์สุข (2568) กล่าวถึง ตำบลสุขภาวะ ว่าเป็นแนวทางที่แสดงให้เห็นถึงพลังของการมีส่วนร่วมจากประชาชน ซึ่งส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งทางสังคมและลดปัญหาเชิงโครงสร้าง

4. สุขภาวะทางจิตวิญญาณ/ปัญญา (Spiritual/Intellectual Well-being) คือความสามารถในการเข้าใจคุณค่าของชีวิต มีเป้าหมายที่ดี และดำรงชีวิตอย่างมีความหมายตามหลักคุณธรรม เตชภณ ทองเติม พรหมลิขิต อูรา และศิริวุฒิ วรรณทอง (2568) เสนอว่าการบูรณาการแนวคิดสุขภาวะกับบทบาทของวัด เป็นการใช้ศรัทธาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทางจิตวิญญาณของชุมชนอย่างยั่งยืน

5. สิ่งแวดล้อมและนโยบายที่เอื้อหนุน (Enabling Structures)

ประกอบด้วยนโยบายสาธารณะที่ดี ระบบการศึกษา สาธารณูปโภคที่เข้าถึงได้ และเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและสังคม รังษิยา อุ่นใจ (2568) กล่าวถึงความสำคัญของการใช้ศิลปะ ดนตรี และธรรมะในการสร้างพลังบวกให้ผู้ดูแลผู้ป่วย ซึ่งเป็นการเสริมสร้างโครงสร้างทางสังคมด้วยวิธีที่เข้าใจง่ายและเข้าถึงชุมชน

สรุปได้ว่า การสร้างสังคมสุขภาวะต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาคนอย่างเป็นองค์รวม ควบคู่กับการพัฒนาโครงสร้างและระบบที่เอื้อต่อคุณภาพชีวิต ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และประเทศ นักวิชาการไทยเสนอแนวทางที่เน้นการผสมผสานระหว่างจิตวิญญาณ วัฒนธรรม และการจัดการสมัยใหม่ เพื่อให้เกิดสังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและยั่งยืน

ความสำคัญของการสร้างสังคมสุขภาวะ

การสร้างสังคมสุขภาวะ (Well-being Society) มีความสำคัญอย่างยิ่งในบริบทของการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 เพราะเป็นกระบวนการที่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกมิติ ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างประชากรที่มีศักยภาพในการดำรงชีวิต มีความสุข และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุขและยั่งยืน ทั้งนี้ ความสำคัญของการสร้างสังคมสุขภาวะมิได้อยู่ที่การดูแลปัจเจกบุคคลเท่านั้น หากยังครอบคลุมไปถึงการสร้างโครงสร้างทางสังคมที่เกื้อกูล ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

เดชกมล ทองเติม พรหมลิขิต อูรา และศิริวิมล วรรณทอง (2568) ชี้ให้เห็นว่า การส่งเสริมสุขภาวะผ่านบทบาทของ วัด เป็นการคืนอำนาจทางวัฒนธรรมให้กับชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาสังคมไทยอย่างมีเอกลักษณ์ การบูรณาการแนวคิดสุขภาวะกับศรัทธาทางศาสนาทำให้เกิดความต่อเนื่องและการยอมรับทางสังคมในระดับท้องถิ่น ภัชชา รัตนอาภา (2568) เน้นความสำคัญของสุขภาวะทางจิตในระดับบุคคล ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อความมั่นคงของสังคมโดยรวม การฝึกสมาธิทำให้บุคคลมีความสามารถในการจัดการอารมณ์ และมีศักยภาพในการมีส่วนร่วมทางสังคมอย่างมีคุณภาพ

ณัฐชน พงศ์เกียรติคุณ และ ปรียากร พันธุ์สุข (2568) เสนอว่าการสร้างสุขภาวะในระดับชุมชน เช่น “ตำบลสุขภาวะ” ช่วยให้เกิดการจัดการตนเองและลดภาระของรัฐ เป็นการสร้างความมั่นคงทางสังคมจากฐานราก ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองและเผชิญวิกฤตได้อย่างยืดหยุ่น รังษิยา อุ๋นใจ (2568) ย้ำว่าการสร้างสุขภาวะในกลุ่มผู้ดูแลผู้ป่วย โดยเฉพาะผ่านแนวคิด พระพุทธศาสนาและศิลปบำบัด เป็นการส่งเสริมพลังใจและพลังชีวิต ซึ่งสามารถนำไปสู่ความเข้มแข็งของครอบครัวและสังคมในภาพรวม พัทธธดา ยาประเสริฐ (2568) กล่าวถึงความสำคัญของสุขภาวะในกลุ่มเยาวชน โดยเฉพาะในสถาบันการศึกษา โดยเสนอแนวทางเชิงจิตวิทยาเพื่อป้องกันภาวะหมดไฟ (Burnout) ซึ่งมีผลต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้และคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ในอนาคต

สรุปได้ว่า การสร้างสังคมสุขภาวะมีความสำคัญในฐานะเป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยต้องอาศัยการพัฒนาในระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน และโครงสร้างสังคมร่วมกัน นักวิชาการไทยต่างยืนยันว่าแนวทางนี้ไม่เพียงส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของบุคคลเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคม ลดความเหลื่อมล้ำ และขับเคลื่อนประเทศอย่างมีพลวัต

บทสรุป

พระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติไทยมิได้มีบทบาทเฉพาะในพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น หากยังเป็นแหล่งพลังทางจิตวิญญาณและกรอบคิดเชิงคุณธรรมที่ส่งผลโดยตรงต่อการดำรงชีวิตของผู้นับในสังคมอย่างยั่งยืน บทบาทของ พระพุทธศาสนาในการสร้างสังคมสุขภาวะจึงอยู่บนพื้นฐานของการส่งเสริมความเมตตา กรุณา การไม่เบียดเบียน และการดำเนินชีวิตตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งช่วยให้บุคคลพัฒนา “สุขภาวะภายใน” อันเป็นรากฐานของความสงบสุขร่วมในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยรวม

การประยุกต์หลักธรรม พระพุทธศาสนา เช่น ศีล สมาธิ และปัญญา ยังส่งเสริมสุขภาวะในมิติต่าง ๆ ได้แก่ สุขภาวะทางกาย (ด้วยการละเว้นอบายมุข) สุขภาวะทางจิต (ด้วยการเจริญสติ) สุขภาวะทางสังคม (ด้วยหลักการบริหารนิยธรรม) และสุขภาวะทางปัญญา (ด้วยการเข้าใจโลกตามความเป็นจริง) ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงเป็นกรอบคิดที่เชื่อมโยงทั้งจิตใจและโครงสร้างสังคมให้เกิดความเข้มแข็ง เป็นกลไกสนับสนุนการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ลดความขัดแย้ง และสร้างพลเมืองที่มีจิตสาธารณะ

นอกจากนี้ พระพุทธศาสนายังมีบทบาทในการพัฒนาโลกเชิงนโยบายผ่านการมีส่วนร่วมของสถาบันทางศาสนา เช่น วัด โรงเรียนพระปริยัติธรรม และเครือข่ายพระนักพัฒนา ซึ่งสามารถทำหน้าที่เป็น “พื้นที่กลางทางวัฒนธรรม” ที่สนับสนุนการเรียนรู้ การเยียวยาทางจิตใจ และการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง เมื่อ พระพุทธศาสนาได้รับการบูรณาการเข้ากับแนวคิดสุขภาวะยุคใหม่ เช่น SDGs หรือการพัฒนาชุมชนฐานพึ่งตนเอง ก็จะช่วยเสริมศักยภาพของสังคมไทยในการสร้างพลวัตแห่งสุขภาวะได้อย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

บทบาทของพระพุทธศาสนาในการสร้างสังคมสุขภาวะ ประกอบด้วย

1. กรอบแนวคิดหลัก (Core Concept) พระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติไทย ทำหน้าที่เป็นมากกว่าระบบความเชื่อหรือพิธีกรรม แต่มีสถานะเป็น กลไกเชิงคุณค่า (Moral Mechanism) ที่ช่วยกำกับโครงสร้างทางสังคมผ่านหลักธรรม โดยเฉพาะหลักอริยมรรคมีองค์ 8 และไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการบ่มเพาะ สุขภาวะภายใน (Inner Well-being) ให้แก่บุคคลในสังคม

2. โครงสร้างองค์ประกอบของโมเดล (Structural Components)

มิติสุขภาวะ	หลัก พระพุทธศาสนา	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
กายภาพ (Physical)	ศีล / การละอบายมุข	การดำรงชีวิตที่ปลอดภัยจากภัยสุขภาพ
จิตใจ (Mental)	สมาธิ / การเจริญสติ	ความมั่นคงทางอารมณ์และการรู้เท่าทันตน
สังคม (Social)	อปริหานิยธรรม / สังคหวัตถุ	ความสัมพันธ์แบบเกื้อกูล ลดความขัดแย้ง
ปัญญา (Intellectual)	ปัญญา / ปฏิจจสมุบาท	ความเข้าใจตนเองและสังคมอย่างมีเหตุผล
จิตวิญญาณ (Spiritual)	เมตตา กรุณา / มรรคมีองค์ 8	การดำเนินชีวิตอย่างมีเป้าหมายและสันติ

3. กลไกขับเคลื่อนทางสถาบัน (Institutional Mechanism) พระพุทธศาสนาแทรกซึมอยู่ในหลายระดับของระบบสังคม โดยเฉพาะในรูปแบบของสถาบันทางศาสนา ประกอบด้วย 1. วัด เป็นศูนย์กลางวัฒนธรรม-จิตวิญญาณที่ให้ทั้งพิธีกรรมและกระบวนการฟื้นฟูสุขภาพจิต 2. โรงเรียนพระปริยัติธรรม ทำหน้าที่ปลูกฝังจริยธรรมตั้งแต่วัยเยาว์ พระนักพัฒนา ทำงานเชิงรุกในชุมชนเพื่อส่งเสริม ชุมชนสุขภาวะ ผ่านแนวคิดพึ่งตนเอง

การบูรณาการองค์ความรู้ พระพุทธศาสนาเข้ากับแนวคิดร่วมสมัย เช่น SDGs (Sustainable Development Goals) และ การพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม ทำให้โมเดลนี้สามารถประยุกต์ใช้ในระดบนโยบายและระดับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปสาระสำคัญขององค์ความรู้ใหม่

พระพุทธศาสนาไม่เพียงแต่ทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมจิตวิญญาณของประชาชน หากยังเป็น “โมเดลเชิงระบบ” ที่เชื่อมโยงระหว่างปัจเจก ครอบครัว ชุมชน และนโยบายรัฐในการสร้างสังคมที่มีสุขภาวะอย่างแท้จริง

โดยมี “สุขภาวะภายใน” เป็นจุดตั้งต้น และพัฒนาไปสู่ สุขภาวะร่วม (Collective Well-being) ซึ่งช่วยสร้างความมั่นคงทางจิตใจ เศรษฐกิจ และสังคมในระยะยาว

ภาพที่ 1 โมเดลกลไกการขับเคลื่อน บวร

เอกสารอ้างอิง

- ณรงค์ ปัดแก้ว. (2568). บทวิจารณ์หนังสือ: ทำอย่างไรชีวิตจะยืนยาวและมีความสุข. *วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์*, 40(2), 122–132.
- ณัฐชน พงศ์เชียรวรคุณ, และ ปรียากร พันธุ์สุข. (2568). เครื่องมือการประเมินนวัตกรรมทางสังคม กรณีศึกษาโครงการตำบลสุขภาวะของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. *วารสารนวัตกรรมทางสังคม*, 2(1), 25–42.
- เตชภณ ทองเต็ม, พรหมลิขิต อูรา, และ ศิริวุฒิ วรรณทอง. (2568). วัดไทยในฐานะแหล่งนันทนาการชุมชนร่วมสมัย: การบูรณาการศรัทธา วัฒนธรรม และสุขภาวะ. *วารสารคหกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน*, 7(2), 175–188.
- นิติพล ธาระรูป, และ ณัฐวดี ลิ้มเลิศเจริญวณิช. (2568). สุขภาวะ อัตลักษณ์ และการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าอ้อมสีธรรมชาติ วิสาหกิจชุมชนทอผ้าร้อยรักษ์ จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารปัญญาวิวัฒน์*, 17(2), 79–92.
- น้ำผึ้ง พลับนิล, และคณะ. (2568). การสื่อสารทางการเมืองและสังคมในซีรีส์เกาหลีเรื่อง Queen Maker (ฉันจะปั้นราชินี). *การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ เภยจมิตรวิชาการ ครั้งที่ 15*, 15(6), 63–78.
- บรรพตณัฐ เต็มไชย, คงสฤกษ์ แพงทรัพย์, และ แสงว นิลนามะ. (2568). การศึกษาเปรียบเทียบการบูชาวัตถุมงคลในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและศาสนาพุทธเถรวาทที่ปรากฏในสังคมไทย. *วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์*, 9(2), 146–158.
- พัทธ์ธดา ยาประเสริฐ. (2568). ภาวะหมดไฟในการเรียนของกลุ่มนักเรียนระดับอุดมศึกษา: แนวทางการปรึกษาเชิงจิตวิทยา. *วารสารครุศาสตร์ ราชภัฏเชียงใหม่*, 4(2), 1–14.
- พระกิตติพงษ์ นางเมาะ, พระนพดล ปันมะ, และ พระชัยนันท์ สีแก้ว. (2568). นวัตกรรมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ เพื่อเผยแผ่หลักธรรมทางพระ พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล. *วารสารภาษาและวัฒนธรรมศึกษา*, 4(2), 33–42.
- พระครูสังฆรักษ์อริวัฒน์ อธิวุฒโน. (2568). บทบาทพรรคการเมืองไทยในอนาคต. *วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ*, 8(3), 291–302.
- พระครูสังฆรักษ์ยศวีร์ ปมุตโต. (2568). บทบาทของเครือข่ายสังคมออนไลน์ต่อการขับเคลื่อนประชาธิปไตยยุคดิจิทัล. *วารสารกวีานพะเยา*, 2(4), 17–28.
- พระครูอุดมฐิติคุณ (อิทธิพล อนุตตโร/จำปาศรี), อภินันท์ จันตะนี, และ สมเดช นามเกต. (2568). การส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุโดยใช้หลักพุทธธรรมทางพระ พระพุทธศาสนาในจังหวัดหนองคาย. *วารสารปัญญาภิธาน*, 10(1), 141–154.
- พระมหาขันทอง ถาวโร, และ ศุภกาญจน์ ชยาพัฒน์. (2568). ศึกษา วิเคราะห์ บัณฑิตแห่งมารในปาสาสิสูตร. *วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์*, 9(2), 41–53.
- พระมหาณรงค์ชัย กิตติไณ, พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, และ แสงว นิลนามะ. (2568). การศึกษาเปรียบเทียบหน้าที่ทางจริยธรรมของเยาวชนในพระ พระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก. *วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์*, 9(2), 116–130.

- พระมหารัชชานนท์ ธีรปญโญ (ปานจิตร), พระมหาวิริษณ์ วรินโท, และ พระครูปฐมธีรวัฒน์. (2568). การเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมวิถีพุทธเพื่อการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัยในชุมชนบ้านดอนไผ อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร. *วารสารเสียงธรรมจากมหายาน*, 11(4), 161-171.
- พระมหาอำพล ธนปญโญ, และคณะ. (2568). ภาวะผู้นำสมัยใหม่กับการจัดการศึกษาในยุค NEXT NORMAL ด้วยนวัตกรรมทางการศึกษา. *วารสารปัญญาปณิธาน*, 10(1), 15-28.
- ภัสชา รัตนอาภา. (2568). การพัฒนาอารมณ์ด้วยหลักสมาธิในพระ พุทธศาสนาเถรวาท. *วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์*, 9(2), 344-359.
- พลศักดิ์ หอมสมบัติ, และคณะ. (2568). การยกระดับการป้องกันและแก้ไขปัญหาภาวะซึมเศร้าตามหลักอริยสัจ 4 ของผู้สูงอายุในจังหวัดอุบลราชธานี. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 10(1), 2227-2240.
- รังษิยา อุ่นใจ. (2568). พุทธบูรณาการสร้างสุขสำหรับผู้ดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็ง. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 21(2), 235-252.
- วันชัย ชูศรีสุข, และ ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม. (2565). พุทธสิกขธรรมชาตกับการแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาศูนย์กสิกรรมธรรมชาติตำบลหนองบัวบาน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์. *วารสารพัฒนศึกษาศาสตร์*, 1(1), 14-25.
- อธิป เกตุสิริ, และคณะ. (2568). การใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21. *วารสารนวัตกรรมการวิจัยเพื่อสังคม*, 1(1), 44-51.

อิทธิพลของพุทธศาสนาในงานวรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัย The Influence of Buddhism on Contemporary Thai Literature and Art

นางสาวเกษดาทองเทพไพโรจน์

Ms. Kesada Thongtheppairot

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

*Corresponding Author E-mail: kasada1997@gmail.com

Received: 6 November 2025; Revised: 3 December 2025; Accepted: 7 December 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบอิทธิพลของพุทธศาสนาในการสร้างสรรค์วรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัย” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายพลวัตของพุทธศาสนาในฐานะกลไกเชิงวัฒนธรรมที่ส่งอิทธิพลต่อการผลิตงานสร้างสรรค์ในบริบทร่วมสมัยของไทย งานศึกษานี้เสนอว่าพุทธศาสนาไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในมิติของความเชื่อหรือพิธีกรรม หากแต่ได้พัฒนาเป็น กรอบอ้างอิงทางวัฒนธรรม ที่ฝังรากในวิถีชีวิตไทย และมีบทบาทสำคัญในการกำหนดเนื้อหา รูปแบบ และสัญลักษณ์ในงานวรรณศิลป์และทัศนศิลป์ โมเดลที่นำเสนอประกอบด้วย 3 มิติ ได้แก่ (1) มิติเนื้อหา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพุทธธรรม เช่น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ปรากฏเป็นสาระสำคัญในเนื้อหาของผลงาน เพื่อสะท้อนภาวะวิกฤตทางจิตวิญญาณและแนวคิดการปลดปล่อยทุกข์ของมนุษย์ในยุคหลังสมัยใหม่ (2) มิติรูปแบบ ที่แสดงให้เห็นอิทธิพลของพระพุทธศาสนาในการจัดวางองค์ประกอบ เช่น การเว้นวรรคอย่างมีสติ การใช้พื้นที่ว่าง หรือเทคนิคสื่อผสม เพื่อถ่ายทอดภาวะความว่างเปล่าและความไม่เที่ยง (3) มิติสัญลักษณ์และภาพแทน ที่ศิลปินและนักเขียนนำสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา เช่น ดอกบัว ธรรมจักร หรือพระพุทธรูป มาตีความใหม่เป็นรหัสทางวัฒนธรรมเพื่อวิพากษ์ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม องค์ความรู้ชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่าพุทธศาสนาได้ปรับสถานะจาก อัตลักษณ์ทางศาสนา ไปสู่กลไกเชิงวาทกรรม ที่สามารถขับเคลื่อนศิลปะและวรรณกรรมให้กลายเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมซึ่งเปิดโอกาสให้มีการตั้งคำถามต่ออำนาจ วัตถุนิยม และบริโภคนิยม โดยใช้กรอบคิดแห่งการตื่นรู้และความกรุณา จึงอาจกล่าวได้ว่า พุทธศาสนายังคงมีบทบาทเชิงพลวัตในการธำรงและแปรรูปอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของไทยให้สอดคล้องกับสังคมโลกสมัยใหม่อย่างมีนัยสำคัญ

คำสำคัญ: อิทธิพล, พุทธศาสนา, วรรณกรรมร่วมสมัย, ศิลปะไทยร่วมสมัย, สุนทรียศาสตร์เชิงพุทธ

Abstract

This academic article presents new insights into the influence of Buddhism on the creation of contemporary Thai literature and visual arts. It aims to explain the dynamic role of Buddhism as a cultural mechanism that shapes creative production within the modern Thai context. The study argues that Buddhism transcends its conventional understanding as a system of belief or ritual. Instead, it has evolved into a deeply embedded cultural framework that significantly influences the content, form, and symbolism of literary and artistic works. The proposed model comprises three dimensions: (1) Thematic Dimension – Buddhist doctrines such as anicca (impermanence), dukkha (suffering), and anattā (non-self) are central themes that reflect spiritual crises and the human pursuit of liberation in the postmodern era. (2) Formal Dimension – The influence of Buddhism is evident in compositional techniques, such as intentional spacing, the use of emptiness, and mixed media approaches, all of which express the aesthetics of emptiness and impermanence. (3) Symbolic Dimension – Artists and writers reinterpret traditional Buddhist symbols—such as the lotus, the Dharmachakra, and the Buddha image—as cultural codes to critique social transformation. This study reveals that Buddhism has shifted from being a religious identity to becoming a discursive mechanism that drives art and literature. It transforms creative practices into cultural spaces that challenge dominant narratives of power, materialism, and consumerism, guided by principles of mindfulness and compassion. Thus, Buddhism continues to play an active role in sustaining and reshaping Thai cultural identity in meaningful dialogue with the globalized modern world.

Keywords: Influence, Buddhism, Contemporary Literature, Contemporary Thai Art, Buddhist Aesthetics

บทนำ

พุทธศาสนาในฐานะศาสนาหลักของชาติไทย ได้แทรกซึมอยู่ในโครงสร้างความคิด วิถีชีวิต และจริยธรรมของประชาชนไทยมาอย่างยาวนาน มิใช่เพียงในเชิงศาสนาเท่านั้น หากยังมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะในงานวรรณกรรมและศิลปะไทย ทั้งในอดีตและร่วมสมัย พระพุทธศาสนาได้กลายเป็นฐานแนวคิด คติ และจินตภาพที่หล่อหลอมอัตลักษณ์ของงานศิลป์และวรรณกรรมอย่างลึกซึ้ง (นวลวรรณ พูนวสุพลฉัตร, 2563) เช่น แนวคิดเรื่องเวียนว่ายตายเกิด บุญ-บาป หรือไตรภูมิ ซึ่งสะท้อนออกผ่านพุทธศิลป์ วรรณคดี และศิลปะภาพเขียนร่วมสมัยอย่างต่อเนื่อง

ในปัจจุบัน ความท้าทายที่สำคัญเกิดจากกระแสโลกาภิวัตน์และบริโภคนิยม ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงบริบทการผลิตงานศิลปะและวรรณกรรมไทยร่วมสมัย ทำให้เกิดข้อกังวลเกี่ยวกับการลดบทบาทของแนวคิดเชิงพุทธในฐานะรากทางวัฒนธรรมเดิม (ฉลองเดช คุณานุมาน, 2561) นักวิชาการบางรายชี้ว่า แม้ศิลปินไทยจำนวนมากยังคงใช้องค์ประกอบทางพุทธศาสนาเป็นฐานในการสร้างสรรค์ผลงาน แต่กลับปรากฏการตีความใหม่ตามกรอบคิดของโลกสมัยใหม่ซึ่งอาจบิดเบือนสาระสำคัญทางพุทธธรรม นอกจากนี้ ยังมีปัญหาในเชิงการสื่อสารต่อกลุ่มผู้รับสารสมัยใหม่ที่ขาดรากความเข้าใจในคติพุทธดั้งเดิม

ดังนั้น การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของพระพุทธศาสนาในงานวรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัย โดยเน้นพิจารณาบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเชิงสัญลักษณ์และรูปแบบการถ่ายทอดพุทธธรรมในโลกศิลปะร่วมสมัยอย่างเป็นระบบ งานศึกษาหลายชิ้นสะท้อนว่าแม้จะมีการปรับตัวในเชิงรูปแบบ แต่เนื้อหาทางพุทธศาสนาก็ยังคงมีความสอดคล้องกับอุดมการณ์ทางวัฒนธรรมไทย เช่น การยึดมั่นในความดี ความเมตตา และความไม่ยึดติด การศึกษานี้จึงมีความสำคัญทั้งในเชิงวิชาการและเชิงวัฒนธรรม เพื่อทำความเข้าใจกลไกการส่งผ่านคุณค่าทางพุทธในโลกศิลปะยุคปัจจุบันอย่างลุ่มลึกและครอบคลุม

ความหมายของอิทธิพลของพุทธศาสนา

คำว่า อิทธิพลของพุทธศาสนา ในบริบทวิชาการ หมายถึง อำนาจแห่งความคิด ความเชื่อ และหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อกระบวนการคิด พฤติกรรม และการจัดระเบียบสังคม ทั้งในระดับบุคคลและโครงสร้างทางวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงมิติทางศีลธรรม จริยธรรม ศิลปะ ภาษา วรรณกรรม และการเมือง อิทธิพลนี้มิใช่เพียงการครอบงำเชิงศาสนา หากแต่เป็นพลังแห่งการสร้างสรรค์ที่สั่งสมผ่านประวัติศาสตร์และกลายเป็นรากฐานของอัตลักษณ์ความเป็นไทย

พระครูปัญญาสารบัณฑิต (2565) ให้ความหมายว่า อิทธิพลของพุทธศาสนา คือการที่คำสอนทางพระพุทธศาสนาได้หล่อหลอมระบบความคิดและพฤติกรรมของคนไทย ซึ่งมีผลให้รูปแบบการปกครอง วรรณกรรม และศิลปกรรมมีลักษณะตามแนวทางของพุทธธรรม พิงพร ศรีแก้ว (2563) เสนอว่า อิทธิพลของพุทธศาสนานั้นแสดงออกผ่านวรรณคดีไทยอย่างชัดเจน โดยแนวคิดเรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิดกลายเป็นกรอบอ้างอิงสำคัญของเนื้อหาและบทเรียนทางศีลธรรมในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง

ฉลองเดช คุณานูมาต (2561) เน้นว่าศิลปะร่วมสมัยไทยยังคงสะท้อนอิทธิพลของแนวคิดจักรวาลวิทยาทางพุทธศาสนา แม้ในรูปแบบที่ปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย แต่ยังคงรักษาแก่นสารทางพุทธไว้ในกระบวนการทัศนนิเวศน์ พูนวสุพลฉัตร (2563) ชี้ให้เห็นว่า แนวคิดทางพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการจัดโครงสร้างเรื่องของวรรณกรรมไทย เช่นเรื่องไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นทั้งงานวรรณกรรมและงานปรัชญาศาสนาในเวลาเดียวกัน

สรุปได้ว่า อิทธิพลของพุทธศาสนา หมายถึง กระบวนการที่แนวคิด หลักคำสอน และคติธรรมในพระพุทธศาสนา มีอำนาจในการกำหนดหรือโน้มนำทิศทางการพัฒนาองค์ความรู้ วัฒนธรรม และพฤติกรรมของสังคมไทยในหลายมิติ อิทธิพลดังกล่าวยังปรากฏให้เห็นชัดเจนในศิลปะและวรรณกรรมร่วมสมัย แม้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบ แต่แก่นแกนของพุทธธรรมยังคงได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง

องค์ประกอบของอิทธิพลของพุทธศาสนาจากอดีตถึงปัจจุบัน

อิทธิพลของพุทธศาสนาในบริบทของสังคมไทยมิใช่เพียงการสืบทอดคำสอนเชิงศาสนา หากแต่ประกอบด้วยมิติที่หลากหลาย ซึ่งสามารถจำแนกเป็นองค์ประกอบสำคัญได้ 4 ด้าน ได้แก่ (1) มิติความเชื่อและหลักธรรม, (2) มิติพฤติกรรมและวิถีชีวิต, (3) มิติวัฒนธรรมและศิลปะ และ (4) มิติสังคมและการเมือง องค์ประกอบเหล่านี้สะท้อนถึงการหล่อหลอมของพุทธศาสนากับโครงสร้างทางสังคมและจิตวิญญาณของประชาชนไทยอย่างลึกซึ้ง

พระครูปัญญาสารบัณฑิต (2565) วิเคราะห์ว่าองค์ประกอบสำคัญของอิทธิพลทางพุทธศาสนาในยุคสุขุขทัยและอยุธยา คือการบูรณาการหลักธรรมไว้ในรูปแบบการปกครอง เช่น การใช้หลักทศพิธราชธรรมเป็นแนวทางการปกครองของพระมหากษัตริย์ ซึ่งสะท้อนอิทธิพลของพุทธในมิติทางการเมืองและสังคมโดยตรง

โครงสร้างและสัญลักษณ์ในงานศิลปกรรม เช่น พระพุทธรูป จิตรกรรมฝาผนัง ฯลฯ ล้วนสะท้อนหลักธรรม เช่น อริยสัจ 4 และไตรลักษณ์ ซึ่งทำให้พุทธศิลปะกลายเป็นพาหะของการถ่ายทอดธรรมะ พิงพร ศรีแก้ว (2563) เน้นมิติด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะในวรรณคดีที่นำเสนอหลักธรรมในเชิงสัญลักษณ์ เช่น เรื่องราวของเวสสันดร ชาดกที่สื่อสารเรื่องการสละละ และความเมตตา อันเป็นองค์ประกอบของการปลูกฝังจริยธรรมในสังคมผ่านวรรณกรรม

นวลวรรณ พูนสุพลฉัตร (2563) ชี้ให้เห็นว่าระบบคิดเรื่อง "ไตรภูมิ" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวรรณกรรมพุทธศาสนา แสดงองค์ประกอบของอิทธิพลทางความเชื่อเรื่องโลกและการเวียนว่ายตายเกิด อันส่งผลต่อวิถีคิดและวิถีชีวิตของคนไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน ฉลองเดช คุณานูมาต (2561) กล่าวถึงองค์ประกอบทางแนวคิดจักรวาลวิทยาในพุทธศาสนา ซึ่งยังคงปรากฏในงานศิลปะร่วมสมัย โดยนักสร้างสรรค์ยังอิงโครงสร้างของจักรวาลในคัมภีร์พุทธ มาสร้างมิติใหม่ให้เข้ากับบริบทสังคมยุคโลกาภิวัตน์

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของอิทธิพลของพุทธศาสนาในบริบทสังคมไทยมีความหลากหลายและสอดแทรกในหลายมิติ ตั้งแต่ความเชื่อ พฤติกรรม วิถีชีวิต ไปจนถึงศิลปะและการเมือง ซึ่งต่างก็หล่อหลอมให้พุทธศาสนากลายเป็นฐานวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของไทยอย่างเด่นชัด การทำความเข้าใจองค์ประกอบเหล่านี้จึงเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาศิลปะพุทธศาสนาในบริบทร่วมสมัยอย่างแท้จริง

ความสำคัญของของพุทธศาสนาต่อสังคมไทย

อิทธิพลของพุทธศาสนานั้นมีความสำคัญต่อโครงสร้างพื้นฐานของสังคมไทยในหลายมิติ ทั้งในด้านจริยธรรม วัฒนธรรม การศึกษา ศิลปะ และการดำเนินชีวิตประจำวัน พุทธศาสนาได้ทำหน้าที่เป็นระบบแนวคิดที่หล่อหลอมจิตสำนึกของสังคมไทยมาอย่างยาวนาน โดยไม่เพียงจำกัดอยู่ที่ศาสนพิธี หากยังปรากฏในรูปแบบของค่านิยมหลัก เช่น ความเมตตา ความอดทน ความไม่ยึดติด ซึ่งเป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคม

พระครูปัญญาสารบัณฑิต (2565) ชี้ว่า พุทธศาสนามีความสำคัญในฐานะที่เป็นกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐไทยสมัยโบราณ โดยหลักธรรม เช่น ทศพิธราชธรรม ไม่เพียงเป็นแนวทางการปกครองของกษัตริย์ แต่ยังมีผลต่อจริยธรรมของประชาชนทั่วไป ซึ่งสะท้อนถึงการแผ่ขยายของอิทธิพลทางพุทธในโครงสร้างสังคม ความสำคัญของอิทธิพลพุทธศาสนาในงานศิลปกรรมอยู่ที่ความสามารถในการสร้างภาษาสัญลักษณ์ทางศิลปะ เช่น พระพุทธรูปที่มีใช้เพียงภาพแทนของพระพุทธเจ้า แต่เป็นเครื่องมือสื่อสารธรรมะสู่ประชาชน พิงพร ศรีแก้ว (2563) วิเคราะห์ว่า ความสำคัญของอิทธิพลพุทธศาสนาในวรรณกรรมไทยอยู่ที่การถ่ายทอดคติธรรมผ่านเรื่องเล่า ซึ่งช่วยปลูกฝังแนวคิดเรื่องกรรม ความดี ความชั่ว และการเวียนว่ายตายเกิดในจิตสำนึกของคนไทย ตั้งแต่เยาว์วัย

นวลวรรณ พูนสุพลฉัตร (2563) ระบุว่า ระบบแนวคิดทางพุทธในเรื่อง "ไตรภูมิ" มีความสำคัญต่อการสร้างระบบคุณค่าในสังคม โดยใช้การแบ่งระดับภูมิภพเป็นเครื่องมือทางการศึกษาสำหรับสังคมไทยโบราณ ในการสร้างจริยธรรมและควบคุมพฤติกรรม ฉลองเดช คุณานูมาต (2561) กล่าวถึงความสำคัญของพุทธศาสนาในฐานะแหล่งอ้างอิงทางจิตวิญญาณและแนวคิดจักรวาลวิทยา ซึ่งถูกนำมาใช้ในการสร้างสรรค์งานศิลปะร่วมสมัย เพื่อสร้างความหมายใหม่ที่ยังคงเชื่อมโยงกับรากทางพุทธ

สรุปได้ว่า พุทธศาสนาไม่เพียงเป็นระบบศาสนา หากยังทำหน้าที่เป็น "พลังทางวัฒนธรรม" ที่หล่อหลอมคุณค่า จริยธรรม และวิถีคิดของสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง อิทธิพลของพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญในฐานะ

กลไกที่สร้างความต่อเนื่องของอัตลักษณ์ไทย ทั้งในมิติของสังคม วรรณกรรม ศิลปกรรม และการปกครอง ซึ่งยังคงปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในยุคปัจจุบัน

แนวคิดวรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัย

วรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัย หมายถึง ผลงานสร้างสรรค์ทางวรรณศิลป์และทัศนศิลป์ที่ผลิตขึ้นในช่วงยุคปัจจุบัน โดยมีลักษณะเน้นการสะท้อนบริบททางสังคม การเมือง วัฒนธรรม หรือวิถีชีวิตของคนไทยในโลกสมัยใหม่ งานเหล่านี้มิได้ตัดขาดจากรากเหง้าทางวัฒนธรรมไทยดั้งเดิม หากแต่เป็นการต่อยอด ดัดแปลง หรือนำเสนอใหม่ผ่านสื่อและรูปแบบหลากหลาย โดยมุ่งตอบสนองความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของผู้คนในยุคโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีสารสนเทศ

วรรณกรรมไทยร่วมสมัยมักจะสะท้อนปัญหาเชิงสังคม เช่น ความเหลื่อมล้ำ ชีวิตชนบท การเมือง และเพศสภาพ โดยใช้ภาษาที่ตรงไปตรงมาและเข้าถึงได้ง่าย ในขณะที่ศิลปะไทยร่วมสมัย เช่น จิตรกรรม สื่อผสม วิดีโออาร์ต ฯลฯ มีแนวโน้มจะนำเสนอประเด็นร่วมสมัยอย่างวิพากษ์ เช่น การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ไทยในโลกดิจิทัล หรือการนำเสนอความเชื่อพื้นถิ่นผ่านเลนส์ใหม่ๆ

พระอภิญญา บุญทาหลู สิริริญญา ณ เชียงใหม่ และลิขิต มาแก้ว (2568) ได้กล่าวถึงการสร้างสรรค์งานจิตรกรรมร่วมสมัยโดยการปริวรรตพระธรรมบาลานล้านนา โดยเฉพาะเรื่อง กุสสรราช ซึ่งสะท้อนการตีความวรรณกรรมท้องถิ่นผ่านกระบวนการสร้างงานศิลปะร่วมสมัย เพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านล้านนาอย่างสร้างสรรค์ จิรวัดน์ การนอก (2567) ผู้ศึกษาการพัฒนาตลาดขายจิตรกรรมฝาผนังวัดสุทัศน์ฯ สู่ผลงานศิลปะไทยร่วมสมัย โดยผสมผสานระหว่างสัญลักษณ์ไทยดั้งเดิมกับองค์ประกอบจากสัตว์วรรณคดีและหิมพานต์ แสดงให้เห็นการแปลงร่างอัตลักษณ์ผ่านงานจิตรกรรมแบบสมัยใหม่

นที มณฑลวิทย์ (2568) ศึกษาวัฒนธรรมสมัยนิยมผ่านสื่อดิจิทัล เช่น วิดีโอเกม โดยอธิบายว่าเกมในประเทศไทยมีการผสมผสานวรรณกรรมพื้นถิ่นเข้ากับโลกดิจิทัล ถือเป็นกรขยายตัวของศิลปะร่วมสมัยที่ก้าวข้ามขอบเขตของสื่อเดิม คนปกรณ จันทรสมบูรณ์ (2568) วิเคราะห์ภาษาในวรรณกรรมล้านนาและการปรับเปลี่ยนของคำที่ปรากฏในพจนานุกรมร่วมสมัย สะท้อนให้เห็นว่าภาษาวรรณกรรมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีพลวัตตามบริบทของกาลเวลา จิราภรณ์ ขนาดนิต (2568) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์และพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านต่อการอนุรักษ์โบราณสถาน ซึ่งสะท้อนการนำมรดกวัฒนธรรมดั้งเดิมเข้าสู่บริบทปัจจุบัน โดยผ่านการตีความใหม่เชิงศิลปะร่วมสมัย

สรุปได้ว่า วรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัยคือภาพสะท้อนความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในโลกปัจจุบัน ผ่านการแสดงออกทางภาษาศิลป์ที่มีรากฐานจากวัฒนธรรมดั้งเดิม ผสมผสานกับแนวคิดใหม่ๆ ทั้งด้านเนื้อหาและรูปแบบ นักวิชาการไทยหลายท่านได้เสนอแนวคิดที่ว่า สื่อร่วมสมัยเหล่านี้เป็นพลังสำคัญในการเชื่อมอดีตสู่อนาคตของวัฒนธรรมไทยอย่างมีพลวัต

ประเภทของวรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัย

วรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัยประกอบด้วยหลากหลายประเภทที่สะท้อนความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยทั้งในด้านวัฒนธรรม ความคิด และเทคโนโลยี โดยมีการผสมผสานระหว่างรากเหง้าทางวัฒนธรรมดั้งเดิมกับกระแสความคิดสมัยใหม่ ซึ่งสามารถจำแนกประเภทออกเป็นกลุ่มหลักได้ดังนี้:

ประเภทของวรรณกรรมไทยร่วมสมัย

1. วรรณกรรมสะท้อนสังคม มุ่งวิพากษ์ปัญหาสังคม เช่น ความยากจน ความไม่เป็นธรรม การเมือง (พิงพร ศรีแก้ว, 2563)

2. วรรณกรรมแนวทดลอง ใช้โครงสร้างเรื่องราวแปลกใหม่ เช่น ภาษากระจัดกระจาย หรือการผสมผสานศิลปะแขนงอื่น เช่น บทกวีร่วมกับภาพถ่าย (คณปกรณ์ จันทน์สมบูรณ์, 2568)
3. วรรณกรรมพื้นถิ่นร่วมสมัย นำวรรณกรรมท้องถิ่นหรือคติชนมาสร้างใหม่ เช่น เรื่องกุสสุราจากล้านนา (พระอภิภู บุญทาหลู สิริรัญญา ณ เชียงใหม่ และลิขิต มาแก้ว, 2568)
4. วรรณกรรมเยาวชนร่วมสมัย สะท้อนโลกทัศน์ของวัยรุ่นในยุคดิจิทัล ใช้สำนวนร่วมสมัย และเนื้อหาเข้าถึงง่าย (นที มณฑลวิทย์, 2568)

ประเภทของศิลปะไทยร่วมสมัย

1. จิตรกรรมไทยร่วมสมัย นำองค์ประกอบศิลปะไทย เช่น ลายไทย พุทธศิลป์ มาผสมกับแนวคิดใหม่ (จิรวัดน์ การนอก, 2567)
2. สื่อผสมและศิลปะติดตั้ง ใช้สื่อหลายรูปแบบประกอบกันเพื่อเล่าเรื่อง เช่น เสียง แสง วิดีโอ เกม (คณปกรณ์ จันทน์สมบูรณ์, 2568)
3. ศิลปะดิจิทัล (Digital Art) ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือ เช่น วิดีโออาร์ต 3D โมเดล เพื่อสร้างสรรค์งานใหม่ๆ (นที มณฑลวิทย์, 2568)
4. ศิลปะเน้นอัตลักษณ์ไทย นำอัตลักษณ์ไทย เช่น วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ มาตีความใหม่ในบริบทโลกสมัยใหม่ (จิราภรณ์ ขนาดนิต, 2568)

สรุปได้ว่า วรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัยมีความหลากหลายทั้งด้านเนื้อหา รูปแบบ และเทคนิค การสื่อสาร โดยประเภทที่พบมาก ได้แก่ วรรณกรรมสะท้อนสังคม วรรณกรรมพื้นถิ่น จิตรกรรมร่วมสมัย และศิลปะดิจิทัล นักวิชาการไทยได้เสนอว่า ศิลปะเหล่านี้เป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารอัตลักษณ์ไทยในโลกยุคใหม่ โดยไม่ละทิ้งรากเหง้าทางวัฒนธรรมดั้งเดิม

ความสำคัญของวรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัย

วรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัยถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการขับเคลื่อนสังคมไทยในยุคปัจจุบัน โดยมีบทบาททั้งในด้านการสื่อสารความคิด การสะท้อนสภาพสังคม การรักษาอัตลักษณ์ชาติ และการพัฒนาแนวคิดใหม่ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมระหว่างอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ทั้งนี้ ศิลปะและวรรณกรรมมิได้ทำหน้าที่เพียงเพื่อความงามหรือความบันเทิง หากยังเป็น "พื้นที่แห่งความหมาย" ที่ส่งผ่านคุณค่า วัฒนธรรม และเสียงของผู้คนในสังคมไปยังเวทีสาธารณะ

วรรณกรรมร่วมสมัยมักสะท้อนสภาพความเหลื่อมล้ำ การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอำนาจ และการต่อรองอัตลักษณ์ โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายแต่ทรงพลัง ขณะที่ศิลปะร่วมสมัยมีลักษณะเปิดกว้างต่อสื่อ เทคนิค และมุมมองใหม่ๆ ซึ่งช่วยให้สามารถเข้าถึงคนรุ่นใหม่และตอบสนองกับสภาพการณ์ในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พระอภิภู บุญทาหลู สิริรัญญา ณ เชียงใหม่ และลิขิต มาแก้ว (2568) ได้เสนอว่างานศิลปะร่วมสมัยที่สร้างจากแนวคิดในวรรณกรรมพื้นถิ่น เช่น พระธรรมโบลานล้านนา มิได้เป็นเพียงการผลิตซ้ำอดีต แต่เป็นการให้ความหมายใหม่เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ในยุคปัจจุบัน จิรวัดน์ การนอก (2567) ชี้ให้เห็นว่างานจิตรกรรมไทยร่วมสมัยที่นำลวดลายจากพุทธศิลป์และสัตว์วรรณคดีมาดัดแปลง นอกจากจะอนุรักษ์รากเหง้าแล้ว ยังสร้างสรรค์มุมมองใหม่ต่อศิลปะไทยให้ทันสมัยและมีชีวิตชีวา

นที มณฑลวิทย์ (2568) อธิบายว่าวิถีโอเกมไทยที่มีองค์ประกอบของศิลปะร่วมสมัยนั้นเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมสมัยนิยมที่ช่วยสะท้อนความคิด วิถีชีวิต และค่านิยมของคนรุ่นใหม่ พร้อมทั้งสร้างความรู้เท่าทันสื่อ คณปกรณ์ จันท์สมบุรณ์ (2568) วิเคราะห์การใช้ภาษาในวรรณกรรมร่วมสมัย โดยชี้ว่าความหลากหลายทางภาษาและโครงสร้างเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่นในระดับชาติ ซึ่งช่วยให้วรรณกรรมร่วมสมัยมีเสียงที่แตกต่างและทรงพลัง จิราภรณ์ ขนาดนิต (2568) เน้นบทบาทของศิลปะและวรรณกรรมในการอนุรักษ์คุณค่าทางจิตวิญญาณของสังคมไทย ผ่านพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านและวัดอุโบสถ ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมสมัยที่สอดแทรกทั้งศิลปะ ประวัติศาสตร์ และศีลธรรม

สรุปได้ว่า วรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัยมีความสำคัญในฐานะเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่สะท้อนความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย และสร้างสรรค์ความเข้าใจใหม่ต่ออัตลักษณ์ไทยในโลกสมัยใหม่ นักวิชาการไทยหลายท่านเห็นพ้องว่า ศิลปะและวรรณกรรมไม่เพียงแต่อนุรักษ์คุณค่าดั้งเดิม แต่ยังเปิดพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้ การวิพากษ์ และการปรับตัวที่สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน

บทสรุป

พุทธศาสนาในฐานะรากฐานสำคัญของวิถีชีวิตและจิตสำนึกของคนไทยมาอย่างยาวนาน ได้สถาปนาบทบาทในฐานะองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่ฝังรากลึกในกระบวนการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมและศิลปะทั้งในอดีตและร่วมสมัย งานวิจัยหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่า แม้กระแสโลกาภิวัตน์และความทันสมัยจะเปลี่ยนแปลงบริบทของการผลิตงานศิลป์ แต่แก่นของพุทธธรรม เช่น ความไม่เที่ยง ความยึดมั่นถือมั่น และการพิจารณาชีวิต ยังคงปรากฏในรูปแบบและเนื้อหาของวรรณกรรมและศิลปะร่วมสมัยอย่างมีนัยยะสำคัญ โดยเฉพาะในงานที่ต้องการสะท้อนภาวะวิกฤตทางจิตวิญญาณ หรือเสนอแนวทางแห่งการปลดปล่อยทุกข์ผ่านสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธ

ในด้านวรรณกรรม พุทธศาสนามีได้ถูกนำเสนอเพียงในฐานะเนื้อหาหรือความเชื่อดั้งเดิม แต่ยังคงกลายเป็นกรอบคิดในการสร้างตัวละคร สถานการณ์ และปัญหาในเรื่องราว เพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดการไตร่ตรอง เช่น วรรณกรรมแนวสังคมนิยมเชิงพุทธ หรือบทกวีร่วมสมัยที่ผสมผสานทางธรรมกับประเด็นสังคม ขณะเดียวกัน ศิลปะร่วมสมัยจำนวนมากยังคงหยิบเอาสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา เช่น ดอกบัว ภาพพระพุทธรูป หรือแนวคิดเรื่องกรรม มาใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารอารมณ์ ภาวะในใจ และความเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยผ่านเทคนิคใหม่ๆ ที่ไม่จำกัดเพียงงานจิตรกรรมหรืองานประติมากรรม แต่ครอบคลุมถึงวิดีโออาร์ต สื่อผสม และอินสตอลเลชัน (installation art)

โดยสรุป พุทธศาสนายังคงเป็นพลังขับเคลื่อนทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลลึกซึ้งต่อการพัฒนางานวรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัยในหลากหลายมิติ ทั้งในฐานะเนื้อหา สัญลักษณ์ และกรอบความคิด แม้สื่อและรูปแบบทางศิลปะจะเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย แต่สาระสำคัญของพุทธธรรมยังคงถูกตีความและถ่ายทอดอย่างต่อเนื่องในรูปแบบใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของศิลปะและวรรณกรรมไทยในการดำรงและแปรรูปความเชื่อทางศาสนาให้คงอยู่ในโลกสมัยใหม่อย่างยั่งยืนและมีชีวิตชีวา

องค์ความรู้ใหม่

พุทธศาสนาในฐานะระบบความคิดหลักของสังคมไทย มิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นศาสนาเชิงพิธีกรรม หากแต่ได้พัฒนาเป็น กรอบอ้างอิงทางวัฒนธรรม ที่ฝังรากลึกอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทย และขยายอิทธิพลมาสู่

กระบวนการสร้างสรรค์เชิงศิลปะและวรรณกรรม โดยเฉพาะในบริบทร่วมสมัย ที่การเปลี่ยนผ่านของยุคสมัย และแรงกระแทกจากโลกาภิวัตน์ได้สร้างพลวัตใหม่ให้แก่การผลิตงานศิลป์

โมเดลองค์ความรู้ 3 มิติ แห่งอิทธิพลพุทธศาสนาในศิลปะและวรรณกรรมร่วมสมัยไทย ประกอบด้วย

1. มิติเนื้อหา พุทธธรรม เช่น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ปราภฏเป็นสาระกลางในวรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัย เพื่อสะท้อนภาวะวิกฤตทางจิตวิญญาณ ความทุกข์ของมนุษย์ และการแสวงหาความหลุดพ้นในสังคมหลังสมัยใหม่

2. มิติรูปแบบ แนวคิดทางพุทธศาสนาไม่เพียงถูกสื่อผ่านเนื้อหา แต่ยังส่งผลต่อรูปแบบและเทคนิค เช่น การเว้นวรรคในบทกวีอย่างมีสติ การจัดวางพื้นที่ว่างในจิตรกรรม หรือการใช้สื่อผสมเพื่อสื่อสารความว่างเปล่าในศิลปะจัดวาง

3. มิติสัญลักษณ์และภาพแทน

สัญลักษณ์ทางพุทธ เช่น ดอกบัว ธรรมจักร พระพุทธรูป หรือแนวคิดเรื่องกรรม ถูกนำมาทบทวนตีความใหม่ และใช้เป็นรหัสทางวัฒนธรรม ในการสื่อสารความรู้สึก ความจริง และการเปลี่ยนผ่านของยุคสมัย

สาระสำคัญของโมเดลนี้ คือ

พุทธศาสนาได้พัฒนาจากอัตลักษณ์ทางศาสนา ไปสู่กลไกเชิงวาทกรรม ที่มีศักยภาพในการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมและการเมืองผ่านศิลปะร่วมสมัย ส่งผลให้วรรณกรรมและศิลปะไทยสามารถอ้างเอกลักษณ์แห่งจิตวิญญาณเอเชีย ท่ามกลางความพลวัตของโลกสมัยใหม่ และเป็นสื่อกลางในการตั้งคำถามกับอำนาจ วัฒนธรรม และบริโณคนิยมผ่านกรอบคิดแห่งการปล่อยวางและการตื่นรู้

เอกสารอ้างอิง

- คณปกรณ จันทร์สมบุรณ์. (2568). คำต่างภาษาในภาษาล้านนา: กรณีศึกษา “พจนานุกรมอังกฤษ-ล้านนา”. *ภาษา-จารึก*, 2(1), 177–210.
- จิรวัดน์ การนอก. (2567). การพัฒนาลวดลายจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร ไปสู่ผลงานจิตรกรรมไทยร่วมสมัย. *Suan Sunandha Asian Social Science*, 18(2), 32–42.
- จิราภรณ์ ขนาดนิต. (2568). บทบาทพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านและพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุในประเทศไทย. *วารสารเสียงธรรมจากมหาวิทยาลัย*, 11(5), 354–365.
- ฉลองเดช คุณานุมาน. (2561). การสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัยจากแนวคิดคติจักรวาลวิทยาในพุทธศาสนา. *วารสารพัฒนศิลป์วิชาการ*, 2(พิเศษ), 237–248.
- นที มณฑลวิทย์. (2568). ปรากฏเกม: ปรากฏการณ์จากความเป็นไทยสู่สังคมดิจิทัลในวัฒนธรรมสมัยนิยม. *วารสารกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์*, 4(1), 131–161.
- นวลวรรณ พูนวสุพลนัตร์. (2563). การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพระราชนิพนธ์เรื่องไตรภูมิพระร่วง. *วารสาร มจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*, 6(2), 71–83.
- พงษ์พร ศรีแก้ว. (2563). มรดกภูมิปัญญาไทยในวรรณคดีที่มีอิทธิพลต่อวิถีสังคมไทย. *วารสารบัณฑิตแสงไคมคำ*, 5(1), 171–185.
- พระครูปัญญาสารบัณฑิต. (2565). วิเคราะห์พระพุทธรูปที่มีอิทธิพลกับสังคมสมัยกรุงสุโขทัยและอยุธยา. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 7(3), 567–576.
- พระอภิญญา บัญฑาทาลู, สิริรัญญา ณ เชียงใหม่, และ ลิปิกร มาแก้ว. (2568). การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะร่วมสมัยโดยใช้แนวคิดที่ได้จากการปริวรรตพระธรรมบาลานล้านนา เรื่องกุสสะราช. *วารสารพุทธศิลปกรรม*, 8(1), 1–24.

ศาสนากับการสร้างความเป็นไทยในโลกสมัยใหม่ Religion and Thai Identity Formation in the Modern World

พระมหาธนา วรณสมบุรณ์
PhraMaha Thana Wansomboon
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

*Corresponding Author E-mail: phrathanawan1234@gmail.com

Received: 19 November 2025; Revised: 27 December 2025; Accepted: 1 January 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ผ่านการสร้าง “โมเดลบทบาทของศาสนาในการดำรงอัตลักษณ์ความเป็นไทยในโลกสมัยใหม่” (Religion and Thai Identity Retention Model in the Modern World หรือ R-TIM Model) ซึ่งมุ่งอธิบายบทบาทของศาสนา โดยเฉพาะศาสนาพุทธ ในการคงไว้ซึ่งคุณค่าทางวัฒนธรรม จริยธรรม และอัตลักษณ์ของความเป็นไทยท่ามกลางบริบทของโลกสมัยใหม่ที่เต็มไปด้วยพลวัตของเทคโนโลยี โลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว โดยโมเดล R-TIM ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) ฐานคุณค่าทางจิตวิญญาณ ซึ่งศาสนาทำหน้าที่เป็นกลไกในการหล่อหลอมคุณธรรม เช่น สติ ความเมตตา และความพอเพียง (2) กลไกการต่อรองทางอัตลักษณ์ ที่ทำให้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการปะทะและรับมือกับกระแสค่านิยมจากภายนอก (3) การประยุกต์เพื่อความร่วมสมัย ซึ่งชี้ให้เห็นการนำหลักธรรมไปใช้ในวิถีชีวิตสมัยใหม่ (4) พลังสร้างอัตลักษณ์ร่วม ซึ่งศาสนาเป็นตัวเชื่อมโยงคนไทยเข้าด้วยกันบนพื้นฐานของวัฒนธรรมร่วม และ (5) บทบาทเชิงนโยบาย ซึ่งชี้ให้เห็นศักยภาพของศาสนาในการเป็นฐานทางวัฒนธรรมสำหรับการกำหนดทิศทางการพัฒนาสังคมและการศึกษาในระดับชาติ ความสำคัญของโมเดลนี้อยู่ที่การขยายขอบเขตความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของศาสนาในโลกยุคใหม่ โดยชี้ให้เห็นว่า ศาสนาไม่ใช่เพียงพื้นที่ทางศีลธรรม หากแต่เป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างยืดหยุ่นและทันสมัย เพื่อดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์และคุณค่าความเป็นไทยได้อย่างมีพลวัตและสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ทั้งนี้ โมเดล R-TIM สามารถใช้เป็นแนวทางเชิงวิชาการสำหรับการออกแบบนโยบาย การศึกษา และกิจกรรมวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นการรักษาอัตลักษณ์ร่วมในสังคมไทยยุคใหม่

คำสำคัญ: ศาสนา, ความเป็นไทย, โลกสมัยใหม่, อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

Abstract

This academic article presents a new body of knowledge through the development of the “Religion and Thai Identity Retention Model in the Modern World (R-TIM Model).” The model aims to explain the dynamic role of religion—particularly Buddhism—in preserving cultural values, ethics, and Thai identity amidst the rapid transformations of the modern world driven by technology, globalization, and cultural shifts. The R-TIM Model comprises five core components (1) Spiritual Value Base – Religion serves as a mechanism for cultivating essential virtues such as mindfulness, compassion, and sufficiency, which remain influential even in the digital era. (2) Identity Negotiation Mechanism – Religion provides a space for Thai people to negotiate and resist the influence of external ideologies such as consumerism and Western cultural norms, using rituals, beliefs, and adaptable practices. (3) Adaptive Application – Religious principles are applied to modern contexts such as digital media literacy, online mindfulness, and personal economic sufficiency. (4) Cultural Identity Empowerment – Religion acts as a unifying force that reinforces shared cultural identity and continuity amidst social and technological changes. (5) Normative Guidance Role – Religion serves as a cultural foundation for shaping national policies, particularly in education and citizenship, fostering the development of ethically grounded global citizens with a Thai identity. The significance of this model lies in expanding the traditional understanding of religion beyond its moral dimension. It highlights religion’s potential as a flexible and contemporary cultural tool that helps Thai society maintain its identity in a rapidly changing global landscape. The R-TIM Model offers a theoretical framework for policy design, educational reform, and cultural initiatives aimed at sustaining a collective Thai identity in the 21st century.

Keywords: Religion, Thai Identity, Modern World, Cultural Identity

บทนำ

ในบริบทของโลกสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยี และ กระแสวัฒนธรรมตะวันตก การธำรงรักษาอัตลักษณ์ความเป็นไทยกลายเป็นโจทย์สำคัญของสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศาสนา ซึ่งเป็นรากฐานทางจิตใจและวัฒนธรรมของชาติไทยมาอย่างยาวนาน ศาสนาพุทธ ไม่เพียงเป็นระบบความเชื่อ หากยังทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการกลมเกลียวทางสังคม กำกับจริยธรรม และ ส่งเสริมวิถีชีวิตไทยในทุกกระดับของสังคม (พระมหาเศรษฐา เสฏฐมโน และคณะ, 2568) อย่างไรก็ตาม ภายใต้แรงกดดันจากเทคโนโลยีและค่านิยมสมัยใหม่ บทบาทของศาสนาในการสร้างความเป็นไทยจึงต้องทบทวนและ พัฒนาให้ตอบโจทย์ยุคดิจิทัล

สถานการณ์ปัจจุบันสะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายในการเชื่อมโยงศาสนาเข้ากับบริบทของโลกยุคใหม่ อาทิ การลดบทบาทของวัดในชุมชน การบิดเบือนคำสอนผ่านสื่อออนไลน์ และการลดทอนคุณค่าทางศีลธรรม ของคนรุ่นใหม่ อุไรวรรณ จิระวัฒน์พงศา พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี (เหมประไพ) และคณะ (2568) ชี้ให้เห็นว่า ความขัดแย้งเชิงค่านิยมและศีลธรรมกำลังกลายเป็นวิกฤตที่กัดกร่อนความเป็นไทยจากภายใน เช่นเดียวกับ

ชัยวัฒน์ มีสำเนา (2568) ที่วิเคราะห์ว่าสังคมไทยกำลังเผชิญภาวะ ย้อนแย้งทางอัตลักษณ์ ซึ่งศาสนาอาจกลายเป็นเพียงสัญลักษณ์ในพิธีกรรม ไม่สามารถโน้มนำจิตสำนึกสาธารณะได้จริง

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาบทบาทของศาสนาในการสร้างและธำรงไว้ซึ่งความเป็นไทยในโลกสมัยใหม่ จึงมีความสำคัญในเชิงวิชาการและเชิงนโยบาย โดยเน้นการบูรณาการศาสนากับการศึกษา การสื่อสาร และการสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล เพื่อส่งเสริมการพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืน ดังข้อเสนอของมูจจรินทร์ ทศตรกุลพัฒน์ (2565) ที่เน้นการใช้หลักธรรมมาเสริมสร้างภาวะผู้นำยุคดิจิทัล หรือพระอภิภู บุญทาหลู และคณะ (2568) ที่ชูแนวทางการปฏิรูปพระธรรมล้านนาให้เป็นเครื่องมือสร้างสรรค์งานศิลปะร่วมสมัย บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ศักยภาพของศาสนาในการเป็นพลังเชิงวัฒนธรรมที่สามารถปรับตัวและสร้างอัตลักษณ์ไทยในโลกที่เปลี่ยนแปลง โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณค่าและจริยธรรมอันลึกซึ้งของสังคมไทย

ความหมายของศาสนา

ศาสนาเป็นระบบความเชื่อและแนวปฏิบัติที่มนุษย์ใช้เพื่ออธิบายและตอบสนองต่อคำถามพื้นฐานเกี่ยวกับการดำรงอยู่ ชีวิต ความทุกข์ และเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ รวมถึงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ศาสนาประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก เช่น คำสอน ความเชื่อ พิธีกรรม จริยธรรม สัญลักษณ์ และการรวมกลุ่มของศาสนิกชน เพื่อบรรลุ เป้าหมายสูงสุด ตามความเชื่อเฉพาะของศาสนานั้น ๆ

พระมหาสมชาย กตเตโช (วีรชัยเสวิน) (2563) ให้ความหมายว่า ศาสนาในเชิงวิชาการคือ หลักความเชื่อและระบบค่านิยม ที่เชื่อมโยงกับความศรัทธาในสิ่งสูงสุด และเป็นสถาบันที่ชี้นำพฤติกรรมมนุษย์ให้ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม พระทศพล อคคปญโญ (วิเศษธร) และพระมหาภิรัฐภรณ์ อัสมาลี (2565) ได้อธิบายว่า ศาสนาคือพลังแห่งความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อความคิด พิธีกรรม และการดำเนินชีวิตของผู้คนในแต่ละสังคม ซึ่งส่งผลถึงพฤติกรรมและโครงสร้างทางวัฒนธรรม พลากร อนุพันธ์ และหทัยา ผิวพิง (2568) ให้ความเห็นว่า ศาสนาไม่ใช่เพียงเรื่องความเชื่อเชิงจิตวิญญาณ แต่ยังเป็นโครงสร้างสถาบันหลักที่มีบทบาทในการหล่อหลอมวัฒนธรรม ประเพณี และระเบียบทางสังคม

พระชาญวิทย์ ธรรมทีโป (พลชัย) และ พระมหามิตร ฐิตปญโญ (2566) ให้ข้อเสนอว่า แก่นแท้ของศาสนาในพุทธศาสนา คือการนำพามนุษย์ไปสู่ อิสราภาพ หรือ วิมุตติ ผ่านการฝึกตนทั้งในด้านปัญญาและจริยธรรม ซึ่งเป็นการปฏิเสธอำนาจภายนอกและหันกลับมารับผิดชอบตนเอง ธนากร พันธูระ และอังกร หงษ์คณานุกเคราะห์(2557) ชี้ให้เห็นมุมมองว่า ศาสนาเกี่ยวข้องกับโครงสร้างอำนาจในสังคม และสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการขอบรรณความสัมพันธ์เชิงอำนาจในรัฐ

สรุปได้ว่า ศาสนาในบริบทวิชาการไทยมิใช่เพียงความเชื่อส่วนบุคคล แต่เป็นระบบที่ประกอบด้วย ความศรัทธา คำสอน และกลไกทางสังคมที่ทรงอิทธิพลต่อพฤติกรรม วัฒนธรรม และอำนาจทางการเมือง ศาสนาเป็นกลไกที่ชี้นำให้มนุษย์ดำรงชีวิตอย่างมีเป้าหมาย มีคุณธรรม และมุ่งไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ในรูปแบบที่ศาสนานั้นกำหนด

ความสำคัญของศาสนาในสังคมไทย

ศาสนาเป็นรากฐานสำคัญที่หล่อหลอมวิถีชีวิต จริยธรรม และวัฒนธรรมของมนุษย์มายาวนาน โดยเฉพาะในบริบทของสังคมไทย ศาสนาพุทธได้มีบทบาทในการกำหนดโครงสร้างทางสังคม ค่านิยม และแบบแผนการดำเนินชีวิตอย่างลึกซึ้ง ศาสนาไม่ได้เป็นเพียงแค่ศรัทธาในทางจิตวิญญาณ หากแต่ยังเป็นเครื่องมือในการกล่อมเกลาจิตใจ เสริมสร้างคุณธรรม และสร้างความสมานฉันท์ในสังคมอีกด้วย

พระครูนิทานภทฺธิกิจ (ก่อแก้ว) และศิริโรจน์ นามเสนา (2565) ชี้ให้เห็นว่าในยุคโลกาภิวัตน์ที่มนุษย์ถูกรายล้อมด้วยวัตถุนิยม ศาสนาเป็นกลไกสำคัญในการดึงจิตใจให้หวนกลับมาสู่ความสงบภายใน โดยเน้นการฝึกจิตและการดำเนินชีวิตตามหลักธรรม เขมจิราพิทักษ์ราษฎร์ และพระครูวิสิษฐธรรมโสภณ (2568) กล่าวถึงบทบาทของพุทธศาสนาในการเป็นรากฐานของการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมในท้องถิ่น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการหลอมรวมศิลปวัฒนธรรมกับหลักธรรมทางศาสนาเพื่อสร้างมูลค่าแก่ชุมชน

ไพรวรรณ ปุริมาตฺร และคณะ (2568) เน้นถึงการถ่ายทอดวิถีพุทธในกลุ่มชาติพันธุ์โคราชว่าเป็นกระบวนการที่ช่วยรักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่น สร้างความภาคภูมิใจในรากเหง้า และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ พระมหาเอกพันธ์ มะเดื่อ และคณะ (2568) ได้ศึกษาแนวทางการส่งเสริมค่านิยมในกลุ่มเยาวชน โดยชี้ว่าแนวทางทางศาสนา เช่น การหลีกเลี่ยงอบายมุข เป็นกลยุทธ์สำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจ พระปลัดฉน พงษกร กันตวณฺโณ (ปิ่นทอง) และพระสมุห์อาคม อาคมธีโร (กุญแจนาค) (2568) เสนอแนวคิดการจัดการเชิงพุทธเพื่อส่งเสริมความโปร่งใสและความเชื่อมั่นของพุทธศาสนิกชนต่อวัด โดยให้ความสำคัญกับธรรมาภิบาลและหลักธรรมในกระบวนการบริหาร

สรุปได้ว่า ศาสนามีบทบาทอย่างลึกซึ้งต่อการดำรงอยู่และพัฒนาของสังคมไทยในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านจิตใจ สังคม วัฒนธรรม หรือการพัฒนาเชิงพื้นที่ งานวิชาการในวารสาร TCI สะท้อนถึงแนวทางการประยุกต์ใช้ศาสนาในยุคใหม่ที่ยังคงรักษาแก่นแท้ทางจิตวิญญาณควบคู่กับการพัฒนาทางสังคมอย่างสมดุล

ความหมายของการสร้างความเป็นไทย

การสร้างความเป็นไทย หมายถึง กระบวนการทางสังคม วัฒนธรรม และการเมืองที่มุ่งเน้นการกำหนดอัตลักษณ์ ของชาติไทยผ่านการคัดเลือก ปรับเปลี่ยน และตีความคุณค่า ความเชื่อ และพฤติกรรมที่สอดคล้องกับกรอบความคิดแบบไทยนิยม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากทั้งโครงสร้างอำนาจรัฐ สถาบันทางวัฒนธรรม และการรับรู้ของประชาชน โดยกระบวนการนี้ได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ หากแต่เป็นผลของการ สร้าง ผ่านนโยบายรัฐ การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และสื่อมวลชน (Phramaha Akanit Siripanno, 2025)

ในบริบทไทย ความเป็นไทย จึงไม่ใช่สิ่งที่ตายตัว หากเป็นแนวคิดที่เปลี่ยนแปลงได้ตามบริบทสังคมและยุคสมัย เช่น การใช้วัฒนธรรมพื้นถิ่นสร้างภาพจำแบบไทย, การบรรจุสาระทางชาติพันธุ์ในหลักสูตรการศึกษา, หรือแม้กระทั่งการกำกับพฤติกรรมผ่านนโยบายรัฐ โดยมีจุดประสงค์เพื่อสร้างเอกภาพทางวัฒนธรรมและความภาคภูมิใจในชาติ

วรวิทย์ กลิ่นสุข และ วรวัลย์ชัช วัฒนเดชไพศาล (2568) เสนอว่า ความเป็นไทย ในยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ถูกผลิตขึ้นจากกระบวนการทางอุดมการณ์ของรัฐ เพื่อสร้างภาพจำของชาติไทยในแบบที่รัฐต้องการ เช่น ผ่านเครื่องแบบ ภาษา และสื่อการศึกษา เพื่อความมั่นคงของชาติ สิทธิชัย ชีวะโรจน์ และคณะ (2568) มองว่าการสร้างความเป็นไทยในยุคโลกาภิวัตน์ต้องควบคู่กับการอนุรักษ์อัตลักษณ์และพัฒนาศักยภาพในเวทีสากล โดยเสนอแนวทาง "พลเมืองโลกแบบไทย" ซึ่งใช้ภาษาอังกฤษควบคู่กับคุณธรรมแบบไทย

รวงทอง ถาพันธ์ และคณะ (2568) ศึกษาการสร้างความเป็นไทยผ่านวัฒนธรรมชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ท้องถิ่นที่ใช้ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อสร้างความภาคภูมิใจและการมีส่วนร่วมทางสังคม บุญยงสิตา บุษปะเกศ และคณะ (2568) เสนอว่า ความเป็นไทยถูกสร้างซ้ำผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรม เช่น ลีลาศ ซึ่งกำกับพฤติกรรมผู้เข้าร่วมให้เป็นไปตามแบบแผน ปกติ ทางสังคม เป็นการสร้างอัตลักษณ์ผ่านการควบคุมเชิงสัญลักษณ์ พระครูนิทานภทฺธิกิจ (ก่อแก้ว) และศิริโรจน์ นามเสนา (2568) เสนอว่า ความเป็นไทยที่มั่นคงควร

ตั้งอยู่บนหลักธรรมทางพุทธศาสนา โดยเสนอให้ผู้นำทางสังคมใช้ธรรมาภิบาลเป็นกลไกในการสร้างเอกภาพ และจริยธรรมในสังคมไทย

สรุปได้ว่า การสร้างความเป็นไทยไม่ใช่กระบวนการธรรมชาติ แต่เป็น การประดิษฐ์ ทางอุดมการณ์ที่เกิดจากการออกแบบของรัฐและสังคม ผ่านวัฒนธรรม การศึกษา และการใช้อำนาจทางสื่อและนโยบาย การทำความเข้าใจแนวคิดนี้จะช่วยให้เราวิพากษ์ได้ว่า ความเป็นไทย ที่เรารู้และใช้ในชีวิตประจำวันนั้นมีที่มาที่ไปจากโครงสร้างใด และมีผลกระทบอย่างไรต่อประชาชนในแง่ของการยอมรับหรือการต่อต้าน

ความสำคัญของการสร้างความเป็นไทย

การสร้างความเป็นไทย มีบทบาทสำคัญต่อการดำรงอัตลักษณ์ ความมั่นคงทางวัฒนธรรม และความเป็นปึกแผ่นของชาติไทยในบริบทของสังคมโลกาภิวัตน์ อันเป็นยุคที่ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเคลื่อนไหวของข้อมูลข่าวสารเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การสร้างความเป็นไทยจึงมิใช่เพียงการอนุรักษ์สิ่งที่มีอยู่ แต่เป็นกระบวนการผลิตซ้ำ ปรับใช้ และส่งต่ออัตลักษณ์ของชาติผ่านกลไกต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นระบบการศึกษา สื่อสารมวลชน นโยบายของรัฐ ตลอดจนกิจกรรมวัฒนธรรมของประชาชนในระดับรากหญ้า

นักวิชาการหลายท่านเห็นพ้องว่า การสร้างความเป็นไทยไม่เพียงมีคุณค่าในเชิงสัญลักษณ์ แต่ยังมีผลต่อการหล่อหลอมแนวคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของประชาชน ที่จะนำไปสู่การยอมรับในความเป็นชาติเดียวกัน อันเป็นพื้นฐานสำคัญของความมั่นคงในระดับชาติ ทั้งยังสามารถใช้เป็นพลังทางวัฒนธรรมในการเจรจาและต่อรองกับอิทธิพลจากภายนอก ดังนี้

สิทธิชัย ชีวะโรจน์ และคณะ (2568) เสนอว่าในยุคศตวรรษที่ 21 การสร้างความเป็นไทยต้องเดินควบคู่ไปกับการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันระดับโลก เช่น การเรียนภาษาอังกฤษอย่างมีบริบท และการบ่มเพาะจริยธรรมแบบไทย ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นการผลิต พลเมืองโลก ที่ยังรักษาอัตลักษณ์ไทยไว้ได้ วรวิทย์ กลิ่นสุข และ วรวิทย์ วัฒนเดชไพศาล (2568) ทั้งสองเสนอว่า ความเป็นไทย ถูกผลิตผ่านนโยบายรัฐ โดยเฉพาะหลัง พ.ศ. 2475 เช่น การกำหนดแบบแผนพฤติกรรม การใช้ภาษา และการแต่งกาย เพื่อปลูกฝังความจงรักภักดีและการรับรู้ร่วมทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดเอกภาพและความมั่นคงทางการเมือง รวงทอง ถาวรพันธ์ และคณะ (2568) เน้นว่าความเป็นไทยควรสร้างขึ้นจากรากวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมชุมชน เช่น ศิลปะพื้นบ้าน และพิธีกรรมท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าแห่งความเป็นไทยในบริบทพื้นที่ บุญญสิดา บุษปะเกศ และคณะ (2568) กล่าวถึงการสร้างความเป็นไทยผ่านกิจกรรมลีลาศในฐานะเครื่องมือของการควบคุมทางวัฒนธรรม โดยกิจกรรมนี้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการกล่อมเกล่อัตลักษณ์ที่ยึดโยงกับค่านิยมแบบไทยที่รัฐสนับสนุน พระครูนิทานภัทรกิจ (ก่อแก้ว) และศิริโรจน์ นามเสนา (2568) เสนอว่า ความเป็นไทยในสมัยใหม่ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของ พุทธธรรม โดยเฉพาะในผู้นำทางการเมืองและสังคมที่ควรนำหลักธรรมมาเป็นเครื่องมือในการสร้างความมั่นคงด้านจริยธรรมและจิตสำนึกความเป็นชาติ

สรุป การสร้างความเป็นไทยมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะเครื่องมือทางวัฒนธรรมในการดำรงอัตลักษณ์ ความมั่นคงของชาติ และความมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคม การเข้าใจและส่งเสริมกระบวนการนี้ในมิติต่าง ๆ จะช่วยให้ประเทศไทยสามารถดำรงอยู่ในโลกยุคใหม่ได้อย่างมั่นคงและมีรากเหง้า

ความหมายของโลกสมัยใหม่

โลกสมัยใหม่ (Modern World) หมายถึง สภาพการณ์ของโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในด้านต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และเทคโนโลยี โดยมีลักษณะเด่นคือการเชื่อมโยงของระบบสารสนเทศดิจิทัลและโลกาภิวัตน์ (globalization) ที่ส่งผลให้มนุษย์มีการติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนความรู้ข้ามพรมแดนอย่างไม่มีข้อจำกัด (Phramaha Akanit Siripanno, 2025)

ในมิติสังคมศาสตร์ โลกสมัยใหม่ยังสะท้อนถึงกระแสด้านความคิดและการปรับตัวของมนุษย์ต่อโลกที่กำลังเผชิญกับความท้าทายใหม่ ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางภูมิอากาศ การพัฒนาที่ยั่งยืน และความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยี ซึ่งล้วนแต่ต้องการองค์ความรู้ การวิเคราะห์ และแนวทางการบริหารจัดการใหม่ (จุไรรัตน์ วัชรราไทย สุมิตร สุวรรณ และคณะ, 2568).

นอกจากนี้ แนวคิด โลกสมัยใหม่ ยังครอบคลุมถึงการพัฒนาทางการศึกษาที่เน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทักษะดิจิทัล การคิดวิเคราะห์ และการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมที่มีพลวัตสูงและไม่แน่นอน (กมลทิพย์ ศิริสวัสดิ์ และสุมิตร สุวรรณ, 2567).

สรุปได้ว่า โลกสมัยใหม่หมายถึงโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้วยอิทธิพลของเทคโนโลยีและโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้มนุษย์ต้องปรับตัวทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง แนวคิดนี้ยังส่งผลต่อการจัดการศึกษา คุณภาพชีวิต และบทบาทของพลเมืองในยุคปัจจุบันอย่างลึกซึ้ง

ความสำคัญของโลกสมัยใหม่

โลกสมัยใหม่ เป็นบริบทที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในด้านโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วจากพัฒนาการของเทคโนโลยีสารสนเทศ โลกาภิวัตน์ และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมข้ามพรมแดน (อรทัย รุ่งวิจิรา และคณะ, 2564) ความสำคัญของโลกสมัยใหม่จึงอยู่ที่การเป็นแรงขับเคลื่อนหลักในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการคิด การสื่อสาร และการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความเป็นจริงที่ซับซ้อนและไร้ขอบเขตของโลกยุคปัจจุบัน

ในภาคการศึกษา โลกสมัยใหม่มีบทบาทสำคัญต่อการปฏิรูปแนวทางการเรียนรู้ให้เป็นแบบ เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และบูรณาการทักษะศตวรรษที่ 21 เช่น ทักษะคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (จุไรรัตน์ วัชรราไทย และคณะ, 2568). นอกจากนี้ยังส่งผลต่อวิธีการจัดการองค์ความรู้และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งต้องตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน (กมลทิพย์ ศิริสวัสดิ์ และสุมิตร สุวรรณ, 2567).

ในมิติของคุณภาพชีวิต โลกสมัยใหม่ช่วยยกระดับมาตรฐานการครองชีพของมนุษย์ ทั้งด้านสุขภาพ สิ่งแวดล้อม และโอกาสทางเศรษฐกิจ แต่ก็สร้างภาระใหม่ เช่น ความเครียด การแข่งขันสูง และความไม่มั่นคงทางจิตใจ (เดโช แชนน้ำแก้ว, 2565). การเข้าใจและเตรียมตัวเพื่อรับมือกับผลกระทบดังกล่าวจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนานโยบายและกลยุทธ์ของประเทศในศตวรรษที่ 21

ด้านวัฒนธรรมและจริยธรรม โลกสมัยใหม่ได้สั่นคลอนโครงสร้างคุณค่าดั้งเดิม โดยเฉพาะในสังคมไทยที่ต้องเผชิญกับการท้าทายของกระแสวัตถุนิยมและเสรีนิยมตะวันตก ซึ่งส่งผลให้เกิดการตั้งคำถามต่อระบบความเชื่อดั้งเดิม (Phramaha Akanit Siripanno, 2025) อย่างไรก็ตาม นี่คือนโอกาสในการปรับประยุกต์คุณธรรมให้เหมาะสมกับบริบทใหม่ โดยยังคงรากฐานทางจริยธรรมไว้อย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า โลกสมัยใหม่มีความสำคัญในฐานะเครื่องมือผลักดันการเปลี่ยนแปลงในทุกมิติของชีวิตมนุษย์ ทั้งในด้านการศึกษา คุณภาพชีวิต วัฒนธรรม และเทคโนโลยี ความเข้าใจในความหมายและผลกระทบ

ของโลกสมัยใหม่จึงเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาแนวคิดและนโยบายเพื่อความมั่นคงและยั่งยืนของสังคมไทยในอนาคต

บทสรุป

ในบริบทของโลกสมัยใหม่ที่เต็มไปด้วยพลวัตแห่งเทคโนโลยี โลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว ศาสนา โดยเฉพาะศาสนาพุทธในสังคมไทย ยังคงมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมความเป็นไทย ทั้งในเชิงคุณค่าทางวัฒนธรรม จริยธรรม และอัตลักษณ์ประจำชาติ แม้ว่าภาวะโลกาภิวัตน์จะนำเอาแนวคิดและวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาอย่างไม่จำกัด แต่ศาสนาไทยยังคงเป็นรากฐานที่มีพลังในการธำรงอัตลักษณ์ ผ่านพิธีกรรม ความเชื่อ และแนวทางการดำเนินชีวิตที่เชื่อมโยงกับคุณค่าทางจิตใจของคนไทย

ศาสนาในโลกสมัยใหม่ไม่เพียงทำหน้าที่ด้านศีลธรรม แต่ยังมีบทบาทเป็นเครื่องมือในการต่อรองทางอัตลักษณ์ท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมตะวันตกและค่านิยมบริโภคนิยมที่ล้นหลามเข้ามาอย่างรวดเร็ว การประยุกต์หลักธรรมทางพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับชีวิตยุคใหม่ เช่น หลักพอเพียง การรู้เท่าทันสื่อ และการใช้ชีวิตอย่างมีสติ จึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้คนไทยสามารถดำรงตนอย่างสมดุล ทั้งในมิติของจิตวิญญาณและสังคม ซึ่งถือเป็นการธำรงรักษาความเป็นไทยภายใต้เงื่อนไขของยุคสมัยใหม่

ท้ายที่สุด ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับความเป็นไทยในโลกสมัยใหม่ มิได้จำกัดอยู่เพียงการรักษาประเพณีหรือวัฒนธรรมดั้งเดิม แต่คือการปรับตัวและการตีความศาสนาใหม่ให้ทันสมัยอย่างมีหลักการและวิจรรณญาณ เพื่อสร้างเสริมพลังทางจริยธรรมที่สอดคล้องกับความเป็นพลเมืองไทยในศตวรรษที่ 21 กล่าวคือ ศาสนาเป็นทั้ง “ฐานทางอัตลักษณ์” และ “เครื่องมือทางวัฒนธรรม” ที่ช่วยประคับประคองสังคมไทยให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงโดยไม่หลุดจากรากเหง้าทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณที่แท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

บทความนี้ได้เสนอ โมเดลบทบาทของศาสนาในการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นไทยในโลกสมัยใหม่ (Religion and Thai Identity Retention Model in the Modern World) ซึ่งอธิบายถึงกลไกที่ ศาสนา โดยเฉพาะศาสนาพุทธ ทำหน้าที่ในการประคับประคองและสร้างภูมิคุ้มกันทางอัตลักษณ์ของคนไทยท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนของโลกสมัยใหม่ โดยมีองค์ประกอบหลักดังนี้

R-TIM Model Religion–Thai Identity in the Modern World

ความสำคัญของโมเดลนี้

โมเดล R-TIM ช่วยขยายแนวคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับบทบาทของศาสนา โดยไม่จำกัดอยู่เพียงมิติของ ศีลธรรม แต่พัฒนาให้เห็นถึงพลังของศาสนาในฐานะ เครื่องมือทางวัฒนธรรม และ “กลไกการปรับตัวเชิงรุก” ที่ช่วยให้คนไทยสามารถดำรงความเป็นตนเองได้อย่างมั่นคงแม้อยู่ในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน ทั้งยัง สามารถใช้โมเดลนี้เป็นกรอบในการออกแบบนโยบาย หรือกิจกรรมส่งเสริมอัตลักษณ์ในยุคดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

- กมลทิพย์ ศิริสวัสดิ์, & สุมิตร สุวรรณ. (2567). การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนในโลกยุคใหม่. *วารสารการพัฒนารวมชนและคุณภาพชีวิต*, 12(3), 201–211.
- เขมจิราพิทักษ์ราษฎร์, & พระครูวิสุทธิธรรมโสภณ. (2568). การศึกษาศักยภาพและเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนบนฐานรากวัฒนธรรมวิถีพุทธ ในอำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี. *วารสารสังคมพัฒนศาสตร์*, 8(10), 169–179.
- ชัยวัฒน์ มีสันฐาน. (2568). มาเลเซียกับความยั่งยืนเชิงนโยบาย: กรณีศึกษาในรัฐที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นมุสลิม. *วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 7(5), 88–103.
- จุไรรัตน์ วัชรไทย, สุมิตร สุวรรณ, & พัชราภา ตันติชูเวช. (2568). การสื่อสารในโลกสมัยใหม่: โอกาสและความท้าทายของการศึกษา. *วารสารสังคมศึกษาปริทรรศน์*, 1(4), 1–12.
- เดโช แชน้ำแก้ว. (2565). มโนทัศน์คุณภาพชีวิตที่ปรากฏในโลกสมัยใหม่. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 5(3), 800–812.
- ธนากร พันธุ์ระ, และ อังกูร หงษ์คณานุเคราะห์. (2557). การศึกษาความสัมพันธ์ของความเชื่อทางศาสนากับโครงสร้างอำนาจการเมืองไทย: กรณีศึกษาคำสอนของพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). *สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 40(1), 19–33.
- บุญญลิตา บุษปะเกศ, สุขเมษย์ ทนกลหลัง, และ พีรเดช ประคองพันธ์. (2568). กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมทางเพศในสังคมไทยผ่านกิจกรรม “ลีลาศ”. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 8(6), 245–262.
- พลากร อนุพันธ์, และ หัตยา ผิวพิง. (2568). พลวัตความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา สังคม และวัฒนธรรม. *วารสารเสถียรวิทย์ปริทัศน์*, 5(3), 1312–1323.
- พระชาญวิทย์ ธัมมทีโป (พลชัย), และ พระมหามิตร ฐิตปญโญ. (2566). ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ. *วารสารพุทธศาสตร์ มจร อุบลราชธานี*, 5(2), 780–790.
- พระครูนิทานภัทรกิจ (ก่อแก้ว), และ ศิริโรจน์ นามเสนา. (2568). ผู้นำการเมืองในยุคโลกาภิวัตน์ตามแนวพระพุทธศาสนา. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 8(6), 393–404.
- พระทศพล อคคปญโญ (วิเศษธร), และ พระมหาภริรัฐกรณ์ อัสมาลี. (2565). อิทธิพลความเชื่อและพิธีกรรมของศาสนาผีที่มีต่อศาสนาพุทธ: กรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารโพธิศาสตร์ปริทรรศน์*, 2(2), 1–8.
- พระปลัดณพงษกร กันทวณโณ (ปิ่นทอง), และ พระสมุห์อาคม อาคมธีโร (กัญญาแนก). (2568). การจัดการเชิงพุทธกับงานบุญของวัด: แนวทางพุทธบัญญัติเพื่อความโปร่งใสและยั่งยืน. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี*, 8(5), 936–948.
- พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี (เหมประไพ), อุไรวรรณ จิระวัฒน์พงศา, และ พระมหาจรรยา กิตติปญโญ (ฤทธิพิศ). (2568). การบูรณาการความเมตตาเพื่อปกป้องคุณค่าของพุทธศาสนา. *วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์*, 9(2), 299–316.
- พระมหาสมชาย กตเดโช (วีรชัยเสวิน). (2563). หลักคำสอนของศาสนาคริสต์: เปรียบเทียบตามหลักแนวคิดปกรณัม. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 25(1), 15–24.
- พระมหาเศรษฐา เสถียรโมโน, พระมหาสุรศักดิ์ ภูริโก (ภูทะวัง), และ พระมหาวรพันธุ์ วรปญโญ (กระจายศรี). (2568). จากวัดสู่เว็บไซต์: กระบวนการเผยแพร่หลักธรรมในโลกดิจิทัล เพื่อสร้างสมดุลสังคมยุคใหม่. *วารสารพุทธศาสตร์ มจร.อุบลราชธานี*, 7(1), 1963–1976.

- พระมหาเอกพันธ์ มะเตือ, และ คณะ. (2568). บทบาทของพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมค่านิยมคนรุ่นใหม่
ไม่ยุ่งเกี่ยวอบายมุข. *วารสารเสียงธรรมจากมหายาน*, 11(5), 325–334.
- พระอภิภู บุญทาหาลู, สิริรัฐญา ณ เชียงใหม่, และ ลิปิกร มาแก้ว. (2568). การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะร่วม
สมัย โดยใช้แนวคิดที่ได้จากการปริวรรตพระธรรมไบลานล้านนา เรื่อง กุสสะราช. *วารสารพุทธ
ศิลปกรรม*, 8(1), 1–24.
- ไพรวรรณ บุริมาตร, และ คณะ. (2568). การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์วิถีพุทธในพื้นที่กลุ่มชาติ
พันธุ์โคราช. *วารสารสังคมพัฒนศาสตร์*, 8(10), 74–85.
- มัจฉรินทร์ ทศตรกุลพัฒน์. (2568). ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลกับรัฐศาสตร์ตามแนวพระพุทธศาสนาในบริบทประเทศ
ไทย. *วารสารสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม*, 6(1), 143–152.
- รวงทอง ธาพันธ์, และ คณะ. (2568). รูปแบบการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้าน
หนองเนิน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 8(6), 134–149.
- วรวิทย์ กลิ่นสุข, และ วรวัลย์ วัฒนเดชไพศาล. (2568). การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของทหารเรือไทย
ระหว่าง พ.ศ.2475-2494. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 8(6), 150–168.
- สิทธิชัย ชีวะโรจน์, และ คณะ. (2568). “พลวัตแห่งภาษา” ปฏิรูปการเรียนรู้ภาษาอังกฤษในศตวรรษที่ 21 บน
ฐานคิดแบบองค์รวมเพื่อความยั่งยืนทางปัญญา. *วารสารสังคมพัฒนศาสตร์*, 8(10), 205–213.
- อรทัย รุ่งวชิรา, เสวตาภรณ์ ตั้งวันเจริญ, และ กาญจนา เกียรติกานนท์. (2564). การจัดการเรียนรู้ในโลกยุค
ใหม่เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะคนยุคใหม่. *วารสารครุศาสตร์*, 1(1), 97–106.

พุทธศาสนาและจิตวิทยาสังคมไทยในยุคปฏิวัติดิจิทัล Buddhism and Thai Social Psychology in the Digital Revolution

พระอัทธวูท ปญญาวโร

Phra Atthawut Panyawaro

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ubon Ratchathani Campus

*Corresponding Author E-mail: atthawut876@gmail.com

Received: 22 November 2025; Revised: 25 November 2025; Accepted: 3 January 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ โมเดลพุทธจิตวิทยาสังคมไทยในยุคปฏิวัติดิจิทัล ซึ่งเป็นแนวคิดเชิงบูรณาการที่อธิบายถึงกลไกการปรับตัวของพฤติกรรมมนุษย์ไทยภายใต้บริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนผ่าน วัฒนธรรมแบบกลุ่มนิยมดั้งเดิมไปสู่ปัจเจกนิยมดิจิทัลที่เน้นประสิทธิภาพ ความเร็ว และการบริโภคข้อมูลในระดับสูง โมเดลนี้วางฐานบนการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม ได้แก่ สติ สมาธิ และปัญญา เพื่อช่วยสร้างดุลยภาพทางจิตใจ และฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางสังคมให้มีจริยธรรม ท่ามกลางยุคที่เทคโนโลยีเข้าครอบงำพฤติกรรมและจิตสำนึกของผู้คน โมเดลดังกล่าวประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) บริบทการเปลี่ยนผ่าน (Transition Context) ซึ่งอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของวิถีชีวิต การสื่อสาร และค่านิยมในสังคมไทยที่ได้รับผลกระทบจากเทคโนโลยี เช่น AI และโซเชียลมีเดีย (2) ผลกระทบต่อจิตวิทยาสังคม (Psychosocial Disruption) ซึ่งสะท้อนภาวะความตึงเครียด ความโดดเดี่ยว และความสัมพันธ์ที่ขาดความลึกซึ้ง และ (3) พุทธธรรมเพื่อการปรับสมดุล (Buddhist-Based Regulation) ที่เสนอการใช้หลักธรรมเพื่อฟื้นฟูสุขภาพจิตและเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น องค์ความรู้ใหม่นี้เสนอการเชื่อมโยงระหว่างศาสนา จิตวิทยา และเทคโนโลยี เพื่อสร้างแนวทางเชิงนโยบาย การศึกษา และการออกแบบระบบเทคโนโลยีที่คำนึงถึงคุณค่าทางจิตวิญญาณและความเป็นมนุษย์อย่างรอบด้าน บทสรุปของโมเดลเสนอให้ใช้พุทธธรรมเป็นกลไกภายในที่ส่งเสริมความตื่นรู้ มีสติ และมีเมตตา เพื่อให้มนุษย์สามารถดำรงอยู่ในสังคมดิจิทัลได้อย่างมีคุณภาพและยั่งยืน

คำสำคัญ: พุทธจิตวิทยา, จิตวิทยาสังคมไทย, ปฏิวัติดิจิทัล, สมดุลทางจิตใจ

Abstract

This academic article presents new knowledge through the development of a conceptual model titled “Thai Buddhist Social Psychology in the Digital Revolution Era.” The model offers an integrative perspective that explains how Thai human behavior adapts under a society undergoing profound transformation driven by digital technology. It particularly emphasizes the impact of the transition from traditional collectivist values to digital individualism, which prioritizes speed, efficiency, and high-volume data consumption. The model is grounded in the application of core Buddhist principles—mindfulness, concentration, and wisdom—as central mechanisms for restoring psychological balance and promoting ethical social relationships amid a technology-dominated environment. The model comprises three key components (1) Transition Context, which explains how Thai lifestyles, communication patterns, and value systems are being reshaped by digital influences such as AI and social media (2) Psychosocial Disruption, which reflects emerging behavioral challenges including stress, isolation, and superficial interpersonal relationships and (3) Buddhist-Based Regulation, which advocates the use of Buddhist teachings to enhance mental well-being and rebuild more compassionate and meaningful social interactions. This new body of knowledge proposes a critical linkage between religion, psychology, and technology to inform future policy frameworks, educational approaches, and technological design. It calls for a spiritually conscious and human-centered digital society. Ultimately, the model positions Buddhist wisdom as an internal mechanism that cultivates awareness, empathy, and resilience, enabling individuals to thrive—and coexist harmoniously—within the complexities of the digital age.

Keywords: Buddhist Psychology, Thai Social Psychology, Digital Revolution, Psychological Balance

บทนำ

ในยุคปฏิวัติดิจิทัลที่เทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวันของผู้คนอย่างลึกซึ้ง พฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ส่งผลให้รูปแบบการรับรู้ การสื่อสาร และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเกิดการปรับเปลี่ยนอย่างมีนัยสำคัญ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมิได้ส่งผลเฉพาะด้านเศรษฐกิจและการเมืองเท่านั้น หากยังครอบคลุมไปถึงมิติของจิตวิทยาสังคม และระบบความเชื่อของสังคมไทย ซึ่งมีพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญในการหล่อหลอมพฤติกรรม ค่านิยม และวิถีคิดของผู้คน (พระครูปลัดอัมพร อภาธรโร (นุชประเสริฐ) และคณะ, 2568)

สถานการณ์ร่วมสมัยสะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายของพุทธศาสนาในการดำรงบทบาทเชิงจิตวิทยาสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้คนจำนวนมากเข้าสู่ภาวะโดดเดี่ยวทางเทคโนโลยี แม้จะมีการเชื่อมต่อในโลกออนไลน์อย่างหนาแน่น แต่กลับขาดความสัมพันธ์ที่มีความหมายในโลกจริง พุทธศาสนาในฐานะศูนย์กลางของความสงบ ความรู้แจ้ง และการพัฒนาตนเองจึงกลายเป็นกลไกที่มีศักยภาพในการเยียวยาสภาวะความเครียด ความวิตก และปัญหาอัตลักษณ์ในสังคมไทย (ทวีโชค เจริญไกร, 2568) ทั้งนี้ยังจำเป็นต้องมีการปรับประยุกต์

เนื้อหาและวิธีการเผยแพร่คำสอนให้สอดคล้องกับวิถีจิตที่ล่องลอยอย่างมีนวัตกรรม (พระมหาเศรษฐฐา เสฏฐมโน พระมหาสุรศักดิ์ ฐิริโก (ภูษะวัง) และพระมหาวรพันธุ์ วรปญโญ (กระจายศรี), 2568)

จากบริบทดังกล่าว บทความนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาและวิเคราะห์พุทธศาสนาในฐานะกลไกทางจิตวิทยาสังคมของสังคมไทยในยุคดิจิทัล โดยเน้นการอธิบายพลวัตของความเชื่อ ความศรัทธา และการปรับตัวของหลักธรรมะต่อพฤติกรรมของคนไทยร่วมสมัย ทั้งในเชิงการบูรณาการองค์ความรู้พุทธกับเครื่องมือทางเทคโนโลยี เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) และแพลตฟอร์มออนไลน์ เพื่อสร้างความสมดุลทางจิตใจและจริยธรรมของสังคม ผลลัพธ์ของการศึกษานี้คาดว่าจะช่วยวางแนวทางการประยุกต์พุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาองค์ความรู้และความเป็นอยู่ที่ยั่งยืนในยุคโลกาภิวัตน์

ความหมายของพุทธศาสนา

พุทธศาสนา คือ ระบบความเชื่อที่มีหลักธรรมเป็นแกนกลางในการนำทางชีวิต มีรากฐานมาจากคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเน้นการพัฒนาจิตใจให้หลุดพ้นจากความทุกข์ โดยผ่านการรู้แจ้งในอริยสัจ 4 การดำเนินชีวิตด้วยมรรคมีองค์ 8 และการปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนฐานของสติและปัญญา พุทธศาสนาไม่ใช่เพียงศาสนาในเชิงพิธีกรรมเท่านั้น หากแต่เป็นระบบปรัชญาเชิงจิตวิทยาและจริยศาสตร์ ที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตวัฒนธรรม และการจัดระเบียบทางสังคมอย่างลึกซึ้ง

พระครูปัญญาสารบัณฑิต (2565) อธิบายว่า พุทธศาสนาในประเทศไทยได้กลายเป็นโครงสร้างหลักทางสังคมที่ฝังรากในระดับครัวเรือนและรัฐ โดยเฉพาะในยุคสุขุขทัยและอยุธยา ซึ่งพระพุทธรูปได้ทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมและจิตสำนึกของผู้คนผ่านการศึกษาศาสนาและสถาบันสงฆ์ ทวีโชค เจริญไกร (2568) กล่าวถึงพุทธศาสนาในเชิงการศึกษา โดยชี้ให้เห็นว่าหลักธรรม เช่น อริยสัจ 4 และมรรค 8 สามารถบูรณาการร่วมกับเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาแนวทางการเรียนรู้และการปรับพฤติกรรมในระดับบุคคลและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พระครูปลัดอัมพร อาภาโร (นุชประเสริฐ) และคณะ (2568) มองว่าพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลยังคงมีบทบาทในการกำกับพฤติกรรมมนุษย์ผ่านความศรัทธาและศีลธรรม โดยการเผยแพร่คำสอนจำเป็นต้องประยุกต์ผ่านเทคโนโลยีเพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในสังคมร่วมสมัย ศุตมา นาคแก้ว กัญญาวิริ สัทธาพงษ์ และสวัสดิ์ อโณทัย (2568) เสนอแนวคิดที่ว่า พุทธศาสนาไม่เพียงแต่ส่งเสริมจริยธรรมในระดับบุคคล หากยังสามารถเป็นกลไกในการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในภาคธุรกิจ โดยเฉพาะด้านการควบคุมอารมณ์ การมีสติ และความรับผิดชอบต่อสังคม

สรุปได้ว่า พุทธศาสนาเป็นระบบความคิดที่ลึกซึ้ง ครอบคลุมทั้งมิติศีลธรรม จิตวิทยา และสังคม โดยมีหลักธรรมเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตและพัฒนาจิตใจ ทั้งยังสามารถประยุกต์ใช้กับยุคสมัยใหม่เพื่อแก้ปัญหาทางพฤติกรรม การศึกษา และการพัฒนาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักวิชาการไทยร่วมสมัยมีความเห็นสอดคล้องกันว่าพุทธศาสนายังคงเป็นรากฐานสำคัญในการขับเคลื่อนคุณภาพชีวิตและจริยธรรมของมนุษย์ในสังคมไทย

ความสำคัญของพุทธศาสนา

พุทธศาสนาเป็นระบบความคิดและการดำรงชีวิตที่มีความสำคัญยิ่งต่อโครงสร้างทางสังคม จริยธรรม และจิตวิญญาณของสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ด้วยหลักธรรมที่เน้นการปลดปล่อยทุกข์ การพัฒนาปัญญา และการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ พุทธศาสนาจึงมีบทบาทในการกำกับพฤติกรรมของบุคคล ส่งเสริมความ

สงบภายในจิตใจ และสร้างความกลมเกลียวในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่สังคมเผชิญกับความซับซ้อนทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี บทบาทของพุทธศาสนายังมีความจำเป็นในการส่งเสริมคุณธรรม ความเข้าใจตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างมีเมตตา

พระครูปัญญาสารบัณฑิต (2565) อธิบายว่า พุทธศาสนาเป็นรากฐานของโครงสร้างสังคมไทยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยมีใช้เพียงศาสนาในพิธีกรรม แต่เป็นหลักในการจัดระเบียบพฤติกรรม กฎหมาย และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับราษฎร ซึ่งแสดงถึงบทบาทของศาสนาในการออกแบบสังคมไทยยุคต้น ทวีโชค เจริญไกร (2568) เสนอว่าพุทธศาสนาสามารถประยุกต์เข้ากับการออกแบบการเรียนรู้สมัยใหม่ โดยเฉพาะการพัฒนาความสามารถของครูในศตวรรษที่ 21 ผ่านการบูรณาการหลักอริยสัจ 4 และแนวคิดสติในชั้นเรียน

พระครูปลัดอัมพร อาภาโร (นุชประเสริฐ) และคณะ (2568) วิเคราะห์ว่าในยุคดิจิทัล พุทธศาสนายังมีบทบาทในการสร้างความมั่นคงทางจิตใจแก่ผู้คน ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลกและภัยจากความเครียด ความโดดเดี่ยว และภาวะไร้รากทางวัฒนธรรม ศุภมา นาคแก้ว กัญยาวิริ สัทธาพงษ์ และสวัสดี อโณทัย (2568) นำเสนอว่าพุทธศาสนามีศักยภาพในการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในภาคธุรกิจ โดยเฉพาะการปลูกฝังความรับผิดชอบและสติในองค์กร ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพุทธธรรมสามารถส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและการบริหารจัดการได้อย่างเป็นรูปธรรม

สรุปได้ว่า พุทธศาสนาเป็นกลไกสำคัญในการหล่อหลอมพฤติกรรม สร้างจิตสำนึก และส่งเสริมคุณธรรมในสังคมไทยอย่างเป็นระบบ โดยสามารถประยุกต์ให้สอดคล้องกับบริบทสมัยใหม่ ทั้งในด้านการศึกษา ศิลปะ การบริหาร และเทคโนโลยี นับเป็นระบบความคิดที่ยังคงมีบทบาทในการนำทางสังคมไทยไปสู่ความยั่งยืนในยุคเปลี่ยนผ่านของโลก

ความหมายของจิตวิทยาสังคมไทย

จิตวิทยาสังคมไทย หมายถึง สาขาวิชาหนึ่งของจิตวิทยาที่ศึกษาและทำความเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ในบริบทสังคมไทย โดยเน้นถึงอิทธิพลของสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม ค่านิยม ประเพณี ความเชื่อ และความสัมพันธ์ทางสังคมต่อความคิด อารมณ์ และการกระทำของบุคคลในสังคมไทยอย่างเฉพาะเจาะจง จิตวิทยาสังคมไทยไม่เพียงแต่แค่แปลหรือถ่ายทอดแนวคิดจากตะวันตกเท่านั้น แต่จะต้องตีความตามรากฐานวัฒนธรรมท้องถิ่นของไทยซึ่งมีลักษณะกลุ่มนิยม (collectivism) และอิทธิพลจากศาสนาพุทธอย่างลึกซึ้ง

โดยแนวคิดจิตวิทยาสังคมไทยต้องคำนึงถึง จิตสำนึกส่วนรวม ความเกรงใจ การให้เกียรติผู้อื่น และบทบาททางสังคมตามฐานะ ซึ่งเป็นมิติพฤติกรรมที่มีอิทธิพลต่อทั้งปัจเจกและกลุ่มในสังคม อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง เช่น การเปลี่ยนผ่านทางเศรษฐกิจ การเมือง ดิจิทัล และค่านิยมแบบโลกาภิวัตน์ โดยไม่ละเลยโครงสร้างวัฒนธรรมที่ยังรากลึกของไทย

สิทธิชัย ชีวะโรโรส (2568) ระบุว่า จิตวิทยาสังคมไทยควรมีลักษณะองค์รวมที่สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมและภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนให้มีจิตสำนึกสาธารณะและคุณธรรมร่วมสังคมผ่านการเรียนรู้ที่มีความหมาย บุญญารัตน์ บุญหลง (2568) กล่าวว่าความเข้าใจพฤติกรรมทางสังคมของนักเรียนไทยจะต้องพิจารณาร่วมกับแนวคิดจิตวิทยาสังคมที่เน้นบริบทเฉพาะของไทย เช่น ความสัมพันธ์ในครอบครัว ความเคารพต่อผู้ใหญ่ และการปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน

จิราภรณ์ ขนาดนิต (2568) เสนอว่าจิตวิทยาสังคมไทยมีความเชื่อมโยงกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม ผ่านกลไกของพระสงฆ์และพิธีกรรมที่ท้องถิ่นทำหน้าที่ถ่ายทอดคุณค่าและจิตสำนึกของชุมชนในมิติเชิงพฤติกรรมและจิตใจ สนธยา วงษ์เอี่ยม และเกียรติศักดิ์ สุขเหลือ (2565) ชี้ว่าการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในระดับชุมชน

ควรใช้จิตวิทยาสังคมร่วมกับหลักพุทธธรรม โดยเน้นความสัมพันธ์ทางจิต สังคม และปัญญา ที่หล่อหลอมกัน เป็นกลไกเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคม ฐานัฐ อัทธวิทวัฒน์ และสุจินดา คุ่มโกคา ทศศะ (2565) วิเคราะห์ว่าการบริหารจัดการในยุคเปลี่ยนผ่านต้องอาศัยความเข้าใจในจิตวิทยาสังคมไทย เพื่อพัฒนาแรงจูงใจ ที่สอดคล้องกับค่านิยมแบบไทย เช่น ความรักดี ความเคารพลำดับชั้น และการยึดมั่นในกลุ่ม

สรุปได้ว่า จิตวิทยาสังคมไทยเป็นแนวทางการศึกษาเชิงพฤติกรรมที่ผสมผสานมิติของวัฒนธรรม ค่านิยม ศาสนา และบริบทเฉพาะของสังคมไทยเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดการทำความเข้าใจในมนุษย์ไทยอย่างรอบด้าน การพัฒนาศาสตร์นี้จึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างนโยบายทางสังคม การศึกษา และการเสริมสร้างสุขภาวะในระดับชุมชนและประเทศ

ความสำคัญของจิตวิทยาสังคมไทย

จิตวิทยาสังคมไทยเป็นศาสตร์ที่ผสมผสานระหว่างจิตวิทยาและบริบทของวัฒนธรรมไทย เพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ในบริบททางสังคม โดยเฉพาะพฤติกรรมที่มีรากฐานจากค่านิยม ประเพณี และความเชื่อเฉพาะถิ่น ซึ่งแตกต่างจากจิตวิทยาสังคมตะวันตกที่เน้นความเป็นปัจเจก ในขณะที่สังคมไทยมีลักษณะเด่นด้านความสัมพันธ์แบบกลุ่มนิยม (และความเกรงใจ เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนพฤติกรรมและความสัมพันธ์ทางสังคม

อัตลักษณ์ของจิตวิทยาสังคมไทยยังปรากฏผ่านความเข้าใจในอารมณ์ร่วม ซึ่งสะท้อนถึงความรู้สึก ร่วม และการตัดสินใจทางศีลธรรมในบริบทวัฒนธรรม โดยเฉพาะในช่วงที่สังคมไทยเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจ ดิจิทัล และโลกาภิวัตน์ การทำความเข้าใจจิตวิทยาสังคมไทยจึงมีบทบาทสำคัญทั้งในระดับการ พัฒนานโยบาย การส่งเสริมสุขภาวะทางจิต และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมโดยรวม

สิทธิชัย ชิวะโรโรส (2568) ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาความเข้าใจทางภาษาและจิตสำนึกสาธารณะของ เยาวชน ต้องพิจารณาผ่านกรอบคิดแบบองค์รวม โดยจิตวิทยาสังคมสามารถทำหน้าที่เป็น เครื่องมือสื่อกลาง ในการส่งเสริมคุณธรรมและปัญญาที่ยั่งยืนในสังคมไทย บุญญารัตน์ บุญหลง (2568) ระบุว่าในการจัดการเรียนรู้อ การนำแนวคิดจิตวิทยาสังคมมาบูรณาการกับการเรียนรู้แบบ GPAS 5 Steps ช่วยพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ และความสามารถในการวิเคราะห์บริบทของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ จิราภรณ์ ขนาดนิต (2565) เสนอว่า จิตวิทยาสังคมควรถูกนำมาใช้ในการออกแบบการเรียนรู้ผ่านพิพิธภัณฑ์และบทบาทพระสงฆ์ ซึ่งเป็นกลไก สำคัญในการหล่อหลอมคุณธรรมทางสังคมไทย

สนธยา วงษ์เอี่ยม และเกียรติศักดิ์ สุขเหลือ (2565) เสนอการประยุกต์หลักพุทธธรรมเข้ากับจิตวิทยา สังคมเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนผู้สูงอายุ โดยเน้นความสมดุลระหว่างจิต ปัญญา และสังคม ฐานัฐ อัทธวิทวัฒน์ และสุจินดา คุ่มโกคา ทศศะ (2568) วิเคราะห์การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในยุคเปลี่ยนผ่าน โดยชี้ว่าแนวคิดจิตวิทยาสังคมช่วยอธิบายแรงจูงใจของบุคคลในระบบองค์การไทย ซึ่งยังแฝงค่านิยมเชิง วัฒนธรรมอยู่

สรุปได้ว่า จิตวิทยาสังคมไทยมีความสำคัญยิ่งต่อการเข้าใจพฤติกรรมของคนไทยในบริบทวัฒนธรรมที่ เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว โดยการบูรณาการแนวคิดจิตวิทยาสังคมเข้ากับการเรียนรู้ การพัฒนาชุมชน และการ ส่งเสริมสุขภาพจิต สามารถช่วยสร้างจิตสำนึกทางสังคม เสริมพลังพลเมือง และขับเคลื่อนสังคมไทยอย่างยั่งยืน ตามบริบทเฉพาะถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความหมายของยุคปฏิวัติดิจิทัล

ยุคปฏิวัติดิจิทัล คือ ช่วงเวลาของการเปลี่ยนผ่านอย่างมีนัยสำคัญจากระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยีแบบดั้งเดิม ไปสู่ระบบที่ขับเคลื่อนด้วยดิจิทัล เทคโนโลยีสารสนเทศ ปัญญาประดิษฐ์ (AI) อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (IoT) และระบบอัตโนมัติ โดยมีเทคโนโลยีเป็นกลไกสำคัญในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของโลกทั้งทางเศรษฐกิจ การศึกษา การสื่อสาร และแรงงาน การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ใช่เพียงแค่การใช้งานเทคโนโลยี แต่คือการ เปลี่ยนวิธีคิด เปลี่ยนวิธีทำงาน และเปลี่ยนวิธีมีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับระบบโลก ในสังคมไทย การปรับตัวเข้าสู่ยุคปฏิวัติดิจิทัลมีทั้งโอกาสและความท้าทาย เช่น ความเหลื่อมล้ำด้านเทคโนโลยี ความไม่พร้อมด้านทักษะ และโครงสร้างนโยบายที่ยังล้าหลังในบางพื้นที่

พระครูปะไซธิกิจจาภรณ์ (สุริย์ญ ชูช่วย) และคณะ (2568) ชี้ว่า ยุคปฏิวัติดิจิทัลมีอิทธิพลโดยตรงต่อการออกแบบระบบการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในศตวรรษที่ 21 ที่ต้องเชื่อมโยงการเรียนรู้กับปัญญาประดิษฐ์และเทคโนโลยีองค์รวม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวอย่างมีคุณธรรมและปัญญา สติปัญญา กุลสอน และคณะ (2568) เน้นการรังสรรค์ AI ในระบบห้องเรียนที่ครูไม่ใช่แค่ผู้ถ่ายทอด แต่เป็นผู้อำนวยความสะดวก โดยเน้นสมรรถนะและการปรับตัวของครูไทยในบริบทที่เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กมลชัย ศรีอรุณ (2568) วิเคราะห์ว่า แปรนตีไทยต้องปรับกลยุทธ์ทางการตลาดในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะการใช้ AI, Big Data และ Digital Content เพื่อสร้างความผูกพันทางอารมณ์กับลูกค้าในระดับลึก พระกิตติศักดิ์ กิตติสกลโก และพระสพพล สมจิตโต (2565) เสนอว่า การบริหารจัดการทุนมนุษย์ในยุคประเทศไทย 4.0 ต้องสอดคล้องกับบริบทของการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 ที่ขับเคลื่อนด้วยดิจิทัล ปัญญาประดิษฐ์ และนวัตกรรม พัทธ์หทัย จารุทวีผลนุกุล และมรกต จันทร์กระพ้อ (2565) กล่าวถึงการปฏิวัติดิจิทัลในมิติ สีเขียว ซึ่งเน้นเทคโนโลยีที่ยั่งยืน พนักงานจำเป็นต้องพัฒนาทักษะใหม่ เช่น ความสามารถด้านดิจิทัลและจริยธรรมเทคโนโลยี เพื่อปรับตัวในองค์กรสมัยใหม่

สรุปได้ว่า ยุคปฏิวัติดิจิทัลไม่ใช่แค่การเข้าสู่ยุคเทคโนโลยี แต่คือการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความคิด การทำงาน และการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในทุกมิติ การทำความเข้าใจยุคนี้จึงต้องครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ การศึกษา สังคม และวัฒนธรรม เพื่อเตรียมพร้อมให้ประเทศไทยสามารถอยู่รอดและพัฒนาอย่างยั่งยืนภายใต้โลกที่เปลี่ยนแปลงเร็วและไม่แน่นอน

ความสำคัญของยุคปฏิวัติดิจิทัล

ยุคปฏิวัติดิจิทัล คือจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญของสังคมมนุษย์ ที่เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตอย่างรอบด้าน ความสำคัญของยุคนี้ไม่ได้อยู่เพียงแค่การนำเทคโนโลยีมาใช้ แต่เป็นการเปลี่ยน วิธีคิด และ วิธีทำงาน ที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล และปัญญาประดิษฐ์ (AI) เป็นหัวใจหลัก

ในบริบทของประเทศไทย ยุคปฏิวัติดิจิทัลถือเป็นทั้งโอกาสและความท้าทายสำคัญ โดยเฉพาะการยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การพัฒนาทักษะแรงงานให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีใหม่ และการปรับตัวของระบบการศึกษาและธุรกิจให้รองรับนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง หากรัฐและสังคมสามารถวางนโยบายและกลไกสนับสนุนได้อย่างครอบคลุม ยุคนี้จะเป็นก้าวกระโดดของการพัฒนาแบบยั่งยืนในศตวรรษที่ 21

พระครูปะไซธิกิจจาภรณ์ (สุริย์ญ ชูช่วย) และคณะ (2568) ชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนผ่านสู่ยุคปัญญาประดิษฐ์ ต้องมีการปรับการเรียนรู้แบบองค์รวมที่ไม่ใช่แค่การใช้เทคโนโลยี แต่รวมถึงการพัฒนาคุณภาพทางจิตใจและจริยธรรมของผู้เรียนด้วย เพื่อไม่ให้ปัญญาประดิษฐ์กลายเป็นตัวควบคุมสังคม แต่เป็น

เพียงเครื่องมือของมนุษย์ สถิติย์ กุลสอน และคณะ (2568) ระบุว่าครูไทยในยุคปฏิวัติดิจิทัลจำเป็นต้องพัฒนา “สมรรถนะดิจิทัล” และต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก พร้อมวางรากฐานการเรียนรู้ร่วมกับ AI เพื่อการศึกษาที่ยั่งยืน กมลชัย ศรีอรุณ (2568) กล่าวว่าแบรนด์ไทยจำเป็นต้องใช้ AI และ Big Data เพื่อเข้าใจพฤติกรรมผู้บริโภคในยุคดิจิทัล การตลาดแบบดั้งเดิมไม่สามารถแข่งขันได้ในยุคที่ข้อมูลคือพลังแห่งการแข่งขัน พระกิตติศักดิ์ กิตติสกุโก และพระสพพล สมจิตโต (2568) อธิบายว่า ยุคไทยแลนด์ 4.0 เป็นยุคของ “ทุนมนุษย์ดิจิทัล” ซึ่งการพัฒนาบุคลากรในภาครัฐและเอกชนต้องใช้เวลาบริหารจัดการที่เข้าใจพลวัตของเทคโนโลยีและนวัตกรรม พัชรทัตย์ จารุทวีผลนุกูล และมรกต จันทร์กระพ้อ (2568) เสนอว่า องค์กรในยุคปฏิวัติดิจิทัลสีเขียวต้องพัฒนาทักษะใหม่ให้กับพนักงาน โดยเฉพาะ ดิจิทัลและความยั่งยืน ซึ่งจะกลายเป็นพื้นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรสมัยใหม่

สรุปได้ว่า ยุคปฏิวัติดิจิทัลคือก้าวสำคัญของมนุษยชาติที่นำพาสู่สังคมอัจฉริยะ เทคโนโลยีดิจิทัลมีบทบาททั้งด้านการศึกษา เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง ความสำคัญของยุคนี้คือการเตรียมคนให้มีทั้งทักษะและคุณธรรม ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์และพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืน

บทสรุป

ในยุคแห่งการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ปฏิวัติดิจิทัล ซึ่งเทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสารกลายเป็นแกนกลางของการดำเนินชีวิต พฤติกรรมของมนุษย์ไทยได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งในด้านวิถีชีวิต การสื่อสาร และโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม จิตวิทยาสังคมไทยซึ่งแต่เดิมอิงอยู่กับบริบททางวัฒนธรรม ความเกรงใจ และการยึดมั่นในความสัมพันธ์กลุ่ม ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากกระแสโลกาภิวัตน์ ความเป็นปัจเจกที่เพิ่มขึ้น และการบริโภคข้อมูลที่ไม่มีขอบเขต อย่างไรก็ตาม ภายใต้กระแสเหล่านี้ พุทธศาสนายังคงเป็นกลไกสำคัญในการยึดโยงโครงสร้างความคิดและคุณค่าทางจิตใจของคนไทย โดยเฉพาะในด้านจริยธรรม การพิจารณาตนเอง และความเข้าใจต่อความเปลี่ยนแปลงอย่างมีสติ

บทความชี้ให้เห็นว่า พุทธศาสนาไม่เพียงแต่เป็นศาสนาในเชิงพิธีกรรมเท่านั้น หากแต่สามารถทำหน้าที่เป็น จิตวิทยาสังคมพื้นฐาน ของสังคมไทยที่ช่วยลดความเครียดและความวิตกกังวลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล เช่น ความเครียดจากการแข่งขัน ความแยกขาดจากชุมชน และการสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์ที่ขาดความลึกซึ้งในระดับจิตใจ หลักธรรม เช่น สติ สมาธิ และปัญญา จึงมีศักยภาพในการส่งเสริมสุขภาวะทางจิต และการฟื้นฟูความสัมพันธ์ที่เป็นมนุษย์มากขึ้นท่ามกลางยุคเทคโนโลยีอัตโนมัติ

ท้ายที่สุด บทความเสนอว่า การประสานกันระหว่างพุทธธรรมกับจิตวิทยาสังคมไทยจะเป็นแนวทางสำคัญในการออกแบบนโยบายทางสังคม การศึกษา และเทคโนโลยีที่มีจิตสำนึก เพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัลอย่างยั่งยืน โดยไม่สูญเสียรากฐานทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของไทย การประยุกต์ใช้หลักธรรมในระดับปัจเจกและสังคม จึงไม่เพียงแต่ช่วยให้คนไทยอยู่รอดในโลกยุคใหม่ แต่ยังช่วยให้ อยู่ร่วมกันอย่างมีคุณภาพ มีเมตตา และมีจิตวิญญาณที่เข้มแข็ง ท่ามกลางความสั่นสะเทือนของยุคปฏิวัติดิจิทัล

องค์ความรู้ใหม่

พุทธจิตวิทยาสังคมไทยในยุคปฏิวัติดิจิทัล คือแนวคิดเชิงบูรณาการที่อธิบายถึงกลไกการหล่อหลอมและปรับตัวของพฤติกรรมมนุษย์ไทยในบริบทสังคมที่ถูกเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล โดยยึดเอาหลักพุทธธรรม เช่น สติ สมาธิ และปัญญา เป็นแกนกลางในการสร้างดุลยภาพทางจิตใจ พร้อมทั้งยกระดับ

ความสัมพันธ์ทางสังคมให้มีจริยธรรม ท่ามกลางความซับซ้อนของโลกยุคใหม่ที่เปลี่ยนผ่านจากกลุ่มนิยมเชิงวัฒนธรรม ไปสู่ปัจเจกนิยมดิจิทัล

สาระสำคัญขององค์ความรู้

1. องค์ความรู้ใหม่นี้ชี้ว่า พุทธศาสนาไม่ใช่แค่ระบบความเชื่อเชิงพิธีกรรม หากแต่สามารถถูกตีความและประยุกต์ให้เป็น กลยุทธ์จิตวิทยาสังคม ที่ทันสมัยและมีพลังทางวิชาการในการลดความตึงเครียดและรักษาสมดุลของมนุษย์ในยุคที่เทคโนโลยีเข้าครอบงำจิตใจและพฤติกรรม
2. แนวคิดนี้เสนอการประสานกันระหว่างศาสนา จิตวิทยา และเทคโนโลยี ในการออกแบบเชิงนโยบาย สื่อสารการศึกษา และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีสติ โดยเฉพาะการฝึกอบรมจิตในภาคการศึกษา และการทำงานที่ถูกเร่งเร้าด้วย AI และ Big Data
3. ข้อเสนอหลักคือ การสร้างสังคมดิจิทัลที่มีจริยธรรมและมนุษยธรรม ซึ่งไม่ทิ้งผู้คนไว้เบื้องหลังทางจิตใจและวัฒนธรรม ด้วยการคืนพลังแห่ง “ความเป็นมนุษย์” ผ่านพุทธธรรมและการตระหนักรู้เชิงจิตสำนึก

เอกสารอ้างอิง

- กมลชัย ศรีอรุณ. (2568). AI กับการปฏิวัติการสร้างแบรนด์และการตลาดดิจิทัลในประเทศไทย: โอกาส ความท้าทาย และอนาคต. *วารสารนิเทศศาสตร์ มสธ.*, 15(1), 58–73.
- จิราภรณ์ ขนาดนิต. (2568). บทบาทพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านและพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุในประเทศไทย. *วารสารเสียงธรรมจากมหายาน*, 11(5), 354–365.
- ฐณัฐ อัจฉริยะวิวัฒน์ และสุจินดา คุ่มโกคา ทศตะ. (2568). การบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงสร้างสรรค์: ความท้าทายและแนวทางการพัฒนาในยุคการเปลี่ยนแปลง. *วารสารนวัตกรรมการวิจัยเพื่อสังคม*, 1(5), 46–61.
- ทวีโชค เจริญไกร. (2568). การบูรณาการหลักอริยสัจ 4 และเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในการออกแบบ การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา เพื่อยกระดับสมรรถนะวิชาชีพครู. *วารสารสังคมพัฒนศาสตร์*, 8(8), 138–148.
- พัชรหทัย จารุทวีผลบุญ และมรกต จันทร์ระพี. (2568). การปรับตัวของพนักงานในยุคการปฏิวัติดิจิทัลสี่เหลี่ยม: โอกาส ความท้าทาย และกลยุทธ์. *วารสารการจัดการโซ่คุณค่าและกลยุทธ์ธุรกิจ*, 4(1), 100–114.
- พระกิตติศักดิ์ กิตติสกุโก และพระสพพล สมจิตโต. (2568). การบริหารจัดการทุนมนุษย์ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในยุคไทยแลนด์ 4.0. *วารสารสหวิทยาการศึกษาศาสตร์และการพัฒนาท้องถิ่น*, 1(1), 49–54.
- พระครูปลัดอัมพร อาภาโร (นุชประเสริฐ) และคณะ. (2568). บทบาทของพระสงฆ์และความศรัทธาในยุคดิจิทัล การวิเคราะห์เชิงสังคมวิทยาและพุทธศาสนศึกษา. *วารสารสหศาสตร์การพัฒนาศาสตร์*, 3(5), 806–818.
- พระครูปัญญาสารบัณฑิต. (2565). วิเคราะห์พระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลกับสังคมสมัยกรุงสุโขทัยและอยุธยา. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 7(3), 567–576.
- พระครูโพธิ์กัจจกรณ (สุริย์ ชูช่วย) และคณะ. (2568). ภาษาศาสตร์เพื่อการเปลี่ยนแปลง: การจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อเสริมพลังปัญญาในยุคปัญญาประดิษฐ์. *วารสารสังคมพัฒนศาสตร์*, 8(10), 214–222.

- พระมหาเศรษฐา เสฎฐมโน, พระมหาสุรศักดิ์ ภูริโก (ภูทะวัง), และพระมหาวรพันธุ์ วรปญโญ (กระจายศรี). (2568). จากวัดสู่เว็บไซต์: กระบวนการเผยแพร่หลักธรรมในโลกดิจิทัล เพื่อสร้างสมดุลสังคมยุคใหม่. *วารสารพุทธศาสตร์ มจร.อุบลราชธานี*, 7(1), 1963–1976.
- บุญญารัตน์ บุญหลง. (2568). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ GPAS 5 Steps ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะเรื่องหลักการอ่านการเขียนภาษาไทย เพื่อส่งเสริมความสามารถการอ่านการเขียนภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. *วารสารครุศาสตร์ปัญญา*, 4(5), 196–210.
- ศุฑมา นาคแก้ว, กัญญาวิวีร์ สัทธาพงษ์, และสวัสดี อโณทัย. (2568). รูปแบบพุทธบูรณาการเพื่อการเพิ่มศักยภาพบุคลากรของธุรกิจการรักษาความปลอดภัยในสังคมดิจิทัล. *วารสารเซนต์จอห์น (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 28(42), 242–255.
- สนธยา วงษ์เอี่ยม และเกียรติศักดิ์ สุขเหลือง. (2568). การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ*, 8(5), 154–167.
- สถิตย์ กุลสอน และคณะ. (2568). การรังสรรค์เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) สู่ห้องเรียนปฏิวัติการเรียนรู้ของครู. *วารสารมณีเชษฐาราม วัตถุประสงค์*, 8(4), 948–964.
- สิทธิชัย ชีวะโรรส. (2568). “พลวัตแห่งภาษา” ปฏิรูปการเรียนรู้ภาษาอังกฤษในศตวรรษที่ 21 บนฐานคิดแบบองค์รวมเพื่อความยั่งยืนทางปัญญา. *วารสารสังคมพัฒนศาสตร์*, 8(10), 205–213.